

KWERENDA HISTORYCZNA SKWERU NA SZAŃCACH

Opracowała: Maria Kowalińska

Wrocław 2007

Przedmiotem niniejszego opracowania jest kwerenda w zakresie źródeł i ikonografii do skweru miejskiego Wrocławia, ograniczonego ulicami: Na Szańcach, Świętokrzyską, B.Prusa i pl. H. Bema. Skwer ten, założony na planie zbliżonym do prostokąta na starych planach Wrocławia był nieznacznie większy i sięgał trójkątnym cyplem do ul. Jana Kilińskiego. W czasach powojennych, w związku z całkowitym zniszczeniem bloku kamienic w części wschodniej, trójkątna część skweru zaniknęła. Ślady dawnego układu ulic zachowały się w numeracji domów. Skwer w obecnej formie powstał po wojnie, przed wojną jego charakter określała funkcja budynku szkolnego, który zajmował środkową część działki. Znacznie ciekawsze są starsze dzieje tego miejsca związane z wrocławskimi fortyfikacjami, choć jego funkcja nie była w żaden sposób związane z rekreacją.

Być może warto byłoby wrócić kiedyś do idei, która pozwoliłaby zaakcentować pierwotną rolę tego miejsca, której ślad widoczny był w przedwojennej nazwie ulicy Prusa – Lehmdamm, która w swojej pierwotnej formie Am Lahm damm (Na Glinianej Grobli), występuje od 1309 r. i pochodzi od grobli na odgałęzieniu Odry zwanym Odrą św. Wincentego.

Kwerenda została przeprowadzona w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej, Zbiorach Kartograficznych Uniwersytetu Wrocławskiego, Archiwum Państwowym we Wrocławiu, Archiwum Budowlanym miasta Wrocławia oraz w zbiorach muzealnych muzeów wrocławskich.

Wrocław, wrzesień 2007

SKWER NA SZAŃCACH – HISTORIA TERENU

Osadnictwo na prawym, podmokłym i zalewowym powodziach brzegu Odry we Wrocławiu, tzw. Ołbinie rozwijało się inaczej niż przedmieścia lewobrzeżnego Wrocławia. Hipotetyczne, prawobrzeżne centrum osadnicze koło klasztoru Św. Wincentego (rejon obecnych ulic Prusa, Wyszyńskiego, Stein) upadło wraz z rozwojem miasta właściwego. Przypieczętowanie tego upadku oznaczała kasacja w 1232 roku jarmarku odbywającego się przed opactwem w oktawę Św. Wincentego. Jedyną pozostałością dawnych czasów była karczma ulokowana przy starej przeprawie, na końcu łańcucha mostów odrzańskich (w rejonie ob. ul. Kilińskiego). W późnym średniowieczu to właśnie ona, położona w pobliżu zbiegu trzech ołbińskich jurydyk, wyznaczała centrum przedmieścia. Pierwsza jurydyka obejmowała grunty wspomnianego opactwa premonstrantów (norbertanów). Druga i trzecia powstały na dawnej ziemi książęcej. Większość z nich przekazano miastu (zachodnia część Ołbina) jako pastwiska jeszcze w 1261 roku. Wraz z powstaniem drugiej przeprawy przez Odrę (tzw. długiego mostu, poprzednika mostu Uniwersyteckiego), wykształcił się podstawowy ciąg uliczny Ołbina. Wzdłuż głównej drogi (ciąg obecnych ulic Drobnera i Jedności Narodowej), zwanej potem ulicą Maciejową, a na północ od wyżej wspomnianej karczmy, Kamienną Groblą, wytyczono ogrody, na przodzie których lokowano domostwa. Ich właściciele, mieszczaństwo wynajmowali je chłopom, zagrodnikom i ubogiej ludności nierolniczej, robotnikom lub pokątnym partaczom (rzemieślnicy niezrzeszeni w cechach).

Podział na jurydyki nie wpłynął na kształt przestrzenny przedmieścia, jakkolwiek każda z nich, od XV wieku miała osobny sąd i

sołtysa. Parafią zachodniej części Ołbina był kościół Wszystkich Świętych; wschodniej kościół Św. Michała, oba położone na uboczu a w obrębie opactwa premonstrantów, koło głównej świątyni klasztornej Św. Wincentego. Położenie kościołów, jak i niechęć mieszczan do norbertańskich zakonników, sprawiały, iż u schyłku średniowiecza coraz większą rolę odgrywał kościół Jedenastu Tysięcy Dziewic (obecnie Opieki Św. Józefa). Położony na rozstaju dróg (ku Widawie i Psiemu Polu) formalnie pełnił funkcje kaplicy szpitala dla trędowatych kobiet, prywatnej fundacji mieszczańskiej z 1400 roku.

Powolny, ale systematyczny rozwój prawobrzeżnego Wrocławia okolic Ołbina został diametralnie spowolniony zagrożeniem tureckim, pod którego presją przebiegał cały wiek XVI i XVII. Przez cały ten czas Wrocław czynił olbrzymie inwestycje, które sprawiły, że stał się potężną twierdzą. Decydowały o tym nie tylko aspekty obronne samego miasta – Wrocław był traktowany jako jedno z podstawowych ogniw obronnych prowincji. Rozwój fortyfikacji Wrocławia zapoczątkowany w XVI wieku, praktycznie trwał nieprzerwanie aż do pierwszej połowy XIX wieku.

Już w drugiej połowie XV wieku, pod wpływem doświadczeń z walk prowadzonych w toku wojen husyckich miasto zdecydowało się na system umocnień typu bastejowego. Przed dawnymi, wysokimi na 7 m murami zewnętrznymi i licznymi wieżami obronnymi wzniesiono dużo niższe obwarowania ziemno-ceglane, których zadaniem była ochrona przed bronią palną i artylerią. W murach tych, na poziomie ziemi ustawiano armaty. Większą część wału ziemnego oblicowano z zewnątrz pionowo schodzącą do fosy skarp a ceglana. W celu pokrycia przedmurza ogniem strzeleckim przed zewnętrzne lico wysunięto półorągłe basteje. Od XVI wieku w ramach rozbudowy systemu fortyfikacyjnego zaczęto wznosić fortyfikacje bastionowe, a

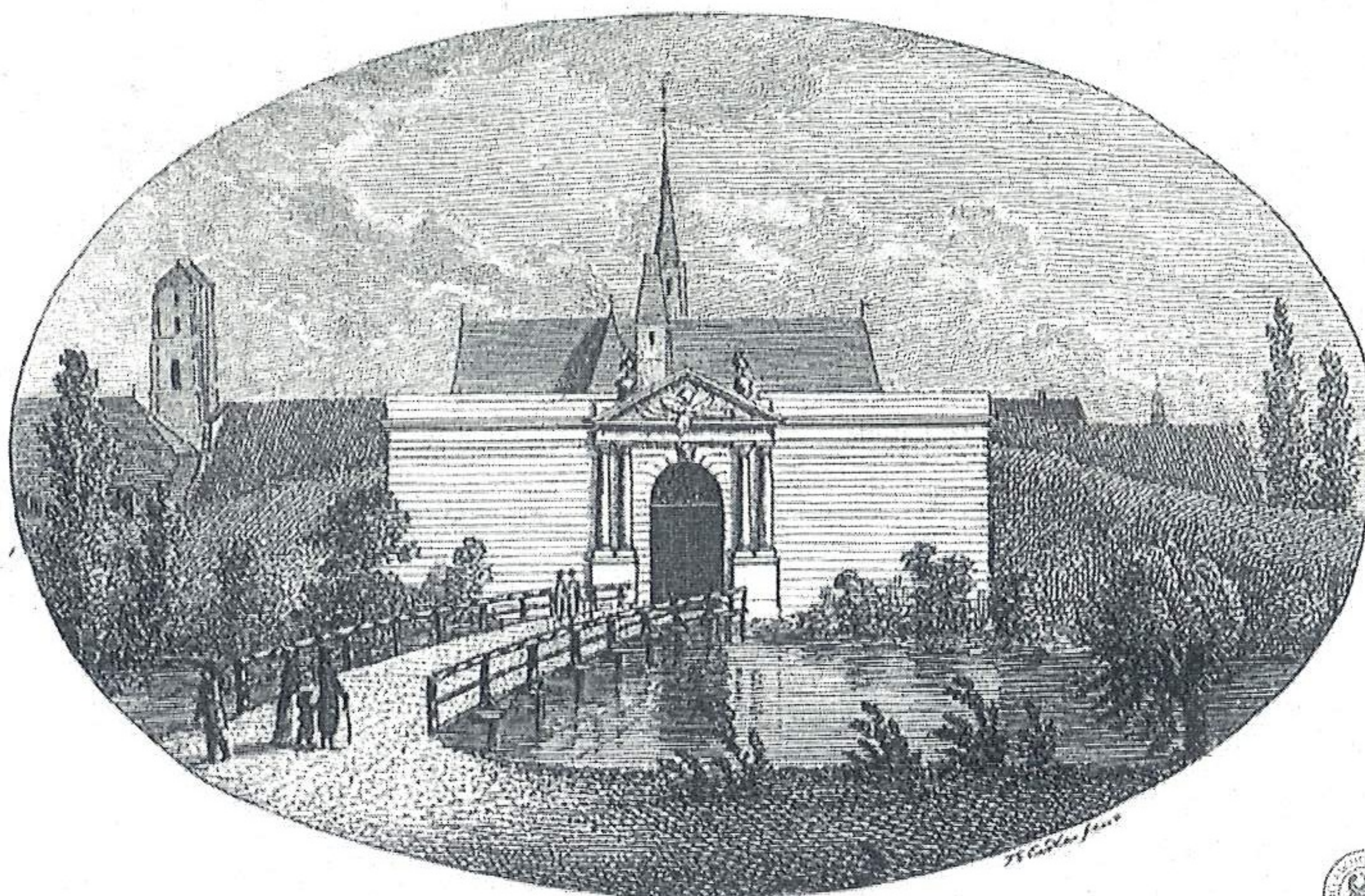
zdecydowanie grubsze nasypy o wysuniętych licach kurtynowych miały kształt poligonalny. W system fortyfikacji włączony był oczywiście cały system cieków wodnych miasta, często przy tej okazji regulowany i pogłębiany.

Wzniesienie systemu fortyfikacji bastionowych oraz bastonowych powiązane było z koniecznością oczyszczenia przedpola ogniowego. Dawne przedmieścia zostały w znacznej mierze zdewastowane, a zabudowa mieszkalno-gospodarcza odsunięta od murów miejskich. W ramach tego zamierzenia na Przedmieściach Odrzańskim i Piaskowym zlikwidowano trwałe, kamienne i ceglane zabudowania. W 1529 roku zburzono opactwo ołbińskie. Pojedyncze budynki wznoszone były z drewna lub w konstrukcji drewniano-glinianej (np. kościół Jedenastu Tysięcy Dziewic).

Od strony północnej, tzn. Przedmieścia Odrzańskiego rozbudowa systemu fortyfikacji miejskich nastąpiła dopiero w okresie pruskim. 10 marca 1741 roku miasto zostało zamienione w twierdzę państwową a z rozkazu Fryderyka II w jej zasięg zostały włączone również wszystkie wyspy odrzańskie oraz przyczółki na prawym brzegu Odry. Stało się to możliwe dzięki osłabieniu pozycji kościoła katolickiego, którego prawa własnościowe, szczególnie w stosunku do wysp,, stanowiły dotąd największą chyba przeszkodę w realizacji takich planów.

Mur Rozległe prace fortyfikacyjne na tym kierunku trwały nieprzerwanie od 1768 do 183 pod kierunkiem m.in. I. Piuto. Wtedy to powstał właśnie, w bezpośredniej bliskości obecnej ul. Prusa, Bastion Skaczącej Gwiazdy. Na północ od Wyspy Tumskiej usytuowano zespół fortyfikacji składający się z dzieła koronnego Tumskiego, 3 bastionów (Różany Talar, Psie Pole, Nowowiejski – zwany też Szańcem Św. Macieja), osłoniętych przez rewelin bram: Tumskiej i Fryderyka, a także trzeci rewelin z dwoma redutami. Całość zespołu nosiła nazwę Skaczącej

Gwiazdy, której ślady pozostały w przedwojennej nazwie ul. Sienkiewicza – Sternstasse.

Włączoną w ten system Bramę Gwiazdę, zwaną też Fryderykowską wzniesioną wg projektu K.G. Langhansa (ob. ul. Sienkiewicza 6) można zobaczyć na grafice z epoki. Wzniesiono ją dokładnie w 1776 roku jako ozdobną bramę wałową. W roku następnym ukończono towarzyszący jej budynek załogi umieszczony w tylnej części bramy.

System fortyfikacyjny Skaczącej Gwiazdy połączony z obwałowanym kanałem zasilającym fosy, był bez wątpienia najsilniejszym z nowoczesnych zespołów warownych Wrocławia. Ślady szanćców Skaczącej Gwiazdy, tj. ziemnych fortyfikacji polowych składających się z ziemnego wału i fosy, można było odnaleźć nie tylko w niemieckiej nazwie ul. Na Szancach – Sternschanze, ale również w układzie powierzchniowym skweru między Lehmdammstr. a Sternschanze oraz w układzie parceli wytyczonych około 1877 roku.

Francuskie oblężenie Wrocławia z lat 1806-1807 zakończyło się kapitulacją i decyzją o rozbiórce fortyfikacji, która trwała do 1838 roku. Samą Bramę Fryderyka rozebrano w latach 1857-1858, wtedy też zasypano resztki fos.

Rozbiórka fortyfikacji stworzyła nowe możliwości dla rozwoju terytorialnego Wrocławia. W latach następnych, 1768-1800 włączono do miasta Przedmieście Odrzańskie. Nastąpiło przesunięcie centrów produkcyjnych na północ od miasta, na wyspy odrzańskie i przedmieście Odrzańskie, których wielkim atutem była rzeka, wykorzystywana w procesach przemysłowych. Powstały tu zakłady, budynki i place magazynowe. Wszystko to sprzyjało rozwojowi urbanistycznemu prawobrzeżnego Wrocławia.

Procesy te nabierają wyraźnego przyspieszenia po 1871 roku, w którym nastąpiło zjednoczenie Niemiec. W latach 1871-1914 Wrocław zwiększył liczbę ludności o 250 tysięcy. Niestłuchanie ożywiło to ruch budowlany i spowodowało gwałtowny rozwój przedmieść.

W latach 1871-1888 liczba ludności Przedmieścia Odrzańskiego wzrosła z 21208 do 41550 a w latach 1888-1914 do 74063. Dla rejonu tego charakterystyczne stały się gęsto zabudowane kwartały ulic, duże wnętrza blokowe, na których mieściły się, gęsto tam rozlokowane oficyny i wśród nich niewielkie fabryczki. O charakterze dzielnicy decydował jej robotniczy, proletariacki charakter, ale i typ budownictwa. Budownictwo mieszkaniowe było w rękach spółek akcyjnych i prywatnych przedsiębiorców, którzy wykupywali grunty rolne wznosząc na nich, często według takiego samego planu, rzędy podobnych kamienic.

Po rozbiórce fortyfikacji i zasypaniu fosy w obszarze dzisiejszego skweru Na Szańcach i działek sąsiednich, pozostały jeszcze w latach 50-

tych i 60-tych XIX wieku zbiorniki wodne, które sukcesywnie zanikały. Jeszcze na planie z 1861 roku widoczna jest cienka nitka wody na śladzie dawnej fosy, a już w 1865 roku, zbiornik ten definitywnie znika. W czasie tym rozbudowuje się północna strona Lehmdammstr. (ob. ul. Prusa). Południową stronę ulicy stanowi niezagospodarowany teren zielony o pofałdowanej powierzchni, na miejscu dawnego koryta fosy i dawnego szańca od strony ob. ul. Na Szańcach. Teren ten zostaje kompleksowo zagospodarowany, kiedy na jego środku w 1877 roku zostaje wzniesiona średnia szkoła zawodowa, na planie prostokąta o elewacji frontowej zwróconej w kierunku ob. ul. Prusa. Od strony zachodniej powstał kwadratowy skwer o swobodnie biegnących diagonalnych ścieżkach, ograniczony ulicą ob. pl. Bema i dalej mający swoją kontynuację w trójkątnym obszarze biegnącym aż do ob. ul. Kilińskiego. Regularna, na planie kwadratu część przylegająca do budynku szkoły, ze względu na wcześniej istniejące tam koryto fosy – miała charakter wgłębnika.

Podobny charakter miał również skwer przy szkole, od strony wschodniej, który wkrótce został splantowany i wyrównany, co łączyło się z funkcją, jaka od samego początku pełnił on, będąc zapleczem plenerowym dla szkoły. W 1902 roku na tym terenie wzniesiono halę sportową a w 1912 roku barak magazynowy. Z czasem, teren boiska został ogrodzony metalową siatką rozpiętą na metalowych słupkach osadzonych w betonowej podmurówce (1908 rok).

Około 1900 roku na planach sytuacyjnych związanych z projektami budowlanymi kamienic otaczających skwer, pojawia się na pn-wsch narożniku skweru blaszany pisuar.

Wzdłuż całej ob. ul. Prusa, od strony południowej, wysadzony został szereg drzew. Północna strona ulicy, która była szlakiem tramwaju, była w całości brukowana.

Okolo roku 1934 zachodnią część skweru zmodernizowano, zlikwidowano swobodnie biegnące ścieżki zamieniając je na regularny klomb z symetrycznymi nasadzeniami i trawnikiem.

Taki stan utrzymał się do 1945 roku, kiedy to w działaniach wojennych budynek szkoły uległ zniszczeniu. Po wojnie uporządkowano teren aranżując zielen, ścieżki, plac zabaw dla dzieci i montując ławki. Teren pozostał niezabudowany, jedynie od strony zachodniej wzniesiono tymczasowe pawilony handlowe. W wyniku powojennych zmian zniknął też całkowicie trójkątny skrawek skweru od strony ul. Kilińskiego, całkowicie wchłonięty w pl. Bema.

SPIS ILUSTRACJI

A	Przemiany systemu fortyfikacji od połowy XIII do początku XIX w. na tle sieci wodnej XVIII/XIX w.	zespół		1:7000	AHMP, t.10	
C	Mapa katastralna Wrocławia - Städtisches Vermessungsamt, Section 13		1898	1:1000	AP Kat.Wr. I/14	
B	Przemiany systemu fortyfikacji do połowy XIII ... j.w.	zespół		1:7000	AHMP, 1.10	
Mapy - plany						
lp	opis	tytuł	autor	rok	skala	źródło
1.	Plan fortyfikacji miejskich Wrocławia	Plan von Breslau	Endler Friedrich Gottlieb	1807	1:7500	WnP, pl.16
2.	Fragment planu fortyfikacji Wrocławia, j.w. (z reprodukcji)	Plan von Breslau	Endler Friedrich Gottlieb	1807	1:7500	ZKUWr № inw. 7786
3.	Fragment planu fortyfikacji Wrocławia w toku prac rozbiórkowych	Breslau	Hanckwitz (Ing.Lieut.)	1810	(1:2430)	AHMP, t.26
4.	Fragment planu Wrocławia po rozbiórce fortyfikacji	Situations Plan von der Stadt Breslau	Stappel	1818	(1:3800)	AHMP, t.27
5.	Fragment planu Wrocławia	Grundriss von Breslau	Carl H. Stidt	1820	(1:4800)	AHMP, t.28a
6.	Fragment planu Wrocławia z najbliższą okolicą	Plan von Breslau	J. Schneider	1841	(1:11500)	AHMP, t.31
7.	Fragment planu Wrocławia z najbliższą okolicą	Plan von Breslau	G. W. Redeker	1847	1:10000	WnP, pl.22
8.	Fragment planu Wrocławia z najbliższą okolicą	Neuer Plan von Breslau & der nächsten Umgebung	M. Lemberg	1861	(1:12500)	AHMP, t.32
9.	Fragment planu Wrocławia z najbliższą okolicą	Plan von Breslau	A. Hoffmann	1865	1:10000	WnP, pl.25
10.	Fragment planu Wrocławia	Neuer Plan der Stadt Breslau	E. Morgenstern	1895	1:10000	ZKUWr № inw. 7798

11.	Fragment planu Wrocławia	Die haeliche Entwicklung Breslaus in den 29 Jahren 1872 bis 1900	F. Pietsch	1900	1:10000	ZKUWr № inw. 7800
12.	Fragment planu Wrocławia	Plan der Könighchen Haup-und-Residenzstadt Breslau	b.a.	1901	1:10000	ZKUWr № inw. 7793
13.	Fragment planu Wrocławia	Breslau Städtischer Grundbesitz	b.a.	1903	1:10000	ZKUWr № inw. 7791
14.	Fragment planu Wrocławia	Plan der Hauptstadt Breslau	b.a.	1933	1:20000	ZKUWr № inw. 7790
15.	Fragment planu Wrocławia	Plan der Hauptstadt Breslau	b.a.	1934	1:10000	ZKUWr № inw. 7795
16.	Fragment planu Wrocławia	Plan der Hauptstadt Breslau	b.a.	1934	1:5000	ZKUWr № inw. 7796
Projekty budowlane, rysunki						
17.	Projekt rysunkowy kiosku, pawilonu do wydawania napojów – Prusa 2			1860	1:100	ABMW T.2606 s.527
18.	Projekt rysunkowy szopy gospodarczej – podwórko Prusa 2 / Kilińskiego 6			1856	1:100	ABMW T.2606 s.100
19.	Projekt rysunkowy budek, ustępów – podwórko Prusa 2 / Kilińskiego 6			1856	1:100	ABMW T.2606 s.27
20.	Plan sytuacyjny z projektu architektonicznego budynku szkoły Prusa 3-5, uwidoczniony podział działek			III'1878	b.s.	ABMW T.2606
21.	Plan sytuacyjny z projektu budowlanego kamienicy Na Szańcach 10, widoczny budynek szkoły (Königliche Gewerbe-Schule) Prusa 3-5			IV'1892	1:1000	ABMW T.4364
22.	Mapa katastralna Wrocławia, Städtisches Vermessungsamt - Section 13			1898	1:1000	APW Kat.Wr. I/14
23.	Projekt budowlany hali sportowej przy budynku szkoły (Ober-Real-Schule) Prusa 3-5			X'1902	1:100	ABMW T.2606
24.	Projekt budowlany zadaszenia wejścia bocznego do budynku szkoły (Ober-Real-Schule) Prusa 3-5			X'1903	1:100	ABMW T.2606 B

25.	Plan sytuacyjny z projektu budowlanego na wykonanie ogrodzenia wokół terenów szkolnych, Prusa 3-5		V'1907	1:1000	ABMW T.2606
26.	Projekt budowlany na ogrodzenie wokół terenów szkolnych, Prusa 3-5		VI'1908	b.s.	ABMW T.2606
27.	Plan ciągów pieszych ul. Prusa, odcinek wschodni (skrzyżowanie Prusa / Poniatowskiego)		IV'1912	b.s.	ABMW
28.	Plan ciągów pieszych ul. Prusa, odcinek środkowy (skrzyżowanie Prusa / Świętokrzyska)		VIII'1913	b.s.	ABMW
29.	Mapa katastralna Wrocławia, Städtisches Vermessungsamt - Section 13		1912	1:1000	APW Kat.Wr. I/15
30.	Mapa katastralna Wrocławia, Städtisches Vermessungsamt - Section 13		1912	1:1000	APW Kat.Wr. I/15
31.	Projekt budowlany na barak magazynowy, przylegający do terenów szkolnych, Prusa 3-5		I'1919	1:100	ABMW T.2606
32.	Mapa katastralna Wrocławia, Städtisches Vermessungsamt - Section 13		1933	1:1000	APW Kat.Wr. II/21

Ikonografia

33.	Kartka pocztowa, skrzyżowanie Prusa i Poniatowskiego, widok na szpital		ok. 1900		internet
34.	Kartka pocztowa, widok na Prusa i skwer Na Szańcach od strony skrzyżowania z Świętokrzyską		ok. 1905		internet
35.	Kartka pocztowa, widok na Prusa i skwer Na Szańcach od strony skrzyżowania z Świętokrzyską		ok. 1900		internet
36.	Kartka pocztowa, widok na Prusa i skwer Na Szańcach od strony skrzyżowania z Poniatowskiego		ok. 1910		internet
37.	Kartka pocztowa, widok na Prusa, szkołę i halę sportową od strony skrzyżowania z Świętokrzyską		ok. 1910		internet
38.	Kartka pocztowa, widok na szkołę na Prusa od strony skrzyżowania z Świętokrzyską		ok. 1910		internet
39.	Kartka pocztowa, widok na szkołę na Prusa od strony skrzyżowania z Poniatowskiego		ok. 1905		internet
40.	Kartka pocztowa, widok na szkołę na Prusa od strony skrzyżowania z Poniatowskiego		ok. 1910		internet

AHMP – Wrocław. Atlas historyczny miast Polskich, Wrocław 2001

APW – Archiwum Państwowe we Wrocławiu

WnP – Wydawnictwo pod red. H. Okólskiej, Wrocław na planach XVI-XX wiek. Muzeum Historyczne Wrocław 1999

ZK UWr – Zbiory Kartograficzne Katedry Kartografii Instytutu Geograficznego Uniwersytetu Wrocławskiego

WROCLAW

PRZEMIANY
SYSTEMU FORTYFIKACJI
OD POŁOWY XIII
DO POCZĄTKU XIX W. NA TLE
SIECI WODNEJ XVIII/XIX W.

Skala 1:7000

Oprac. R. Eysymontt, A. Żurek
Oprac. kart. T. Dzieniszewska,
J. Polamarczuk

BRESLAU

ENTWICKLUNGSPHASEN
DER BEFESTIGUNGS-
ANLAGEN VON DER MITTE
DES 13. BIS ZUM ANFANG
DES 19. JAHRHUNDERTS
AUF DEM HINTERGRUND
DES PLANES
DES GEWÄSSERNETZES
AUS DEM 18./19.
JAHRHUNDERT

Maßstab 1:7000

bearb. von R. Eysymontt,
A. Żurek
kart. Bearb. von:
T. Dzieniszewska,
J. Polamarczuk

Najważniejsze etapy rozwoju fortyfikacji od powstania pierwszego murewanego pierścienia murów miejskich w 2. połowie XIII w. aż do zewnętrznych fortyfikacji pruskich modernizowanych do 1801 r. i rozbieranych od 1807 r. Przebieg cieków wodnych zrekonstruowany na podstawie planu z 1794 r. (plansza nr 25) i planu z 1823 r. (plansza nr 29). Fortyfikacje zrekonstruowano na podstawie wyników badań archeologicznych, architektonicznych, historycznej kartografii i źródeł pisanych (patrz bibliografia).

Die wichtigsten Etappen des Befestigungsbaus von der Entstehung der ersten Stadtmauer in der zweiten Hälfte des 13. Jahrhunderts bis zum Ausbau der äußeren Wehranlagen in preußischer Zeit, die bis 1801 erneuert und ab 1807 geschleift wurden. Der Verlauf des Gewässernetzes wurde anhand des Plans von 1794 (Tafel-Nr. 25) und des Plans von 1823 (Tafel-Nr. 29) rekonstruiert. Die Rekonstruktion der Befestigungsanlagen stützt sich auf archäologische und architektonische Forschungen, auf historische Kartographie sowie schriftliche Quellen (vgl. Literaturliste).

Podstawa kartograficzna: plan sytuacyjno-wysokościowy w skali 1:5000. Stan zabudowy z około 1970 r.
Die kartographische Grundlage bildet ein Lage- und Höhenplan im Maßstab 1:5000.
Stand der Bebauung von ca. 1970.

- średniowieczny mur wewnętrzny
- mittelalterliche innere Mauer
- średniowieczny mur zewnętrzny
- mittelalterliche äußere Mauer
- obwód bastionowy
- Ausdehnung der Bastionsanlagen
- fortyfikacje bastionowe czasów habsburskich
- Bastionsanlagen aus der habsburgischen Zeit
- fortyfikacje bastionowe pruskie
- Preußische Bastionsanlagen
- wody związane z systemem fortyfikacji na przełomie XVIII/XIX w.
- zum Befestigungssystem zugehörige Gewässer an der Wende des 18. und 19. Jahrhunderts
- wody wg planu z 1794 r.
- (płynące, stojące i rowy)
- Gewässer nach dem Plan von 1794
- (fließende, stehende und Gräben)
- granica zasięgu planu z roku 1794
- Ausdehnungsgrenzen des Plans von 1794
- wody wg planu z 1823 r.
- (płynące, stojące i rowy)
- Gewässer nach dem Plan von 1823
- (fließende, stehende und Gräben)
- suche starorzeczka wg planu z 1823 r.
- ausgetrocknete Altwässer nach dem Plan von 1823
- bagna wg planu z 1823 r.
- Sümpfe gemäß des Planes von 1823
- młyny i wodne urządzenia produkcyjne wg planu z 1823 r.
- Mühlen und andere mit Wasserkraft betriebene Produktionsstätten nach dem Plan von 1823
- mosty wg planu z 1823 r.
- Brücken nach dem Plan von 1823
- jazy wg planu z 1823 r.
- Wehre nach dem Plan von 1823
- promy wg planu z 1823 r.
- Fähren nach dem Plan von 1823
- ważniejsze drogi wg planu z 1823 r.
- wichtigere Straßen nach dem Plan von 1823
- granica zasięgu planu z roku 1823
- Ausdehnungsgrenzen des Plans von 1823
- oznaczenia dziel fortyfikacyjnych zgodne z wykazem obiektów do planszy nr 7
- Bezeichnung der Befestigungsanlagen in Übereinstimmung mit dem Gebäudeverzeichnis zur Tafel-Nr. 7

A.
Przemiany systemu fortyfikacji od poł. XIII
pocz. XIX w. na tle sieci wodnej XVIII/XIX

WROCLAW

PRZEMIANY
SYSTEMU FORTYFIKACJI
OD POŁOWY XIII
DO POZĄTAKU XIX W. NA TLE
SIECI WODNEJ XVIII/XIX W.

Skala 1:7000

Oprac. R. Eysymontt, A. Żurek
Oprac. kart. T. Dzieniszewska,
J. Polamarczuk

BRESLAU

ENTWICKLUNGSPHASEN
DER BEFESTIGUNGS-
ANLAGEN VON DER MITTE
DES 13. BIS ZUM ANFANG
DES 19. JAHRHUNDERTS
AUF DEM HINTERGRUND
DES PLANES
DES GEWÄSSERNETZES
AUS DEM 18./19.
JAHRHUNDERT

Maßstab 1:7000

bearb. von R. Eysymontt,
A. Żurek
kart. Bearb. von:
T. Dzieniszewska,
J. Polamarczuk

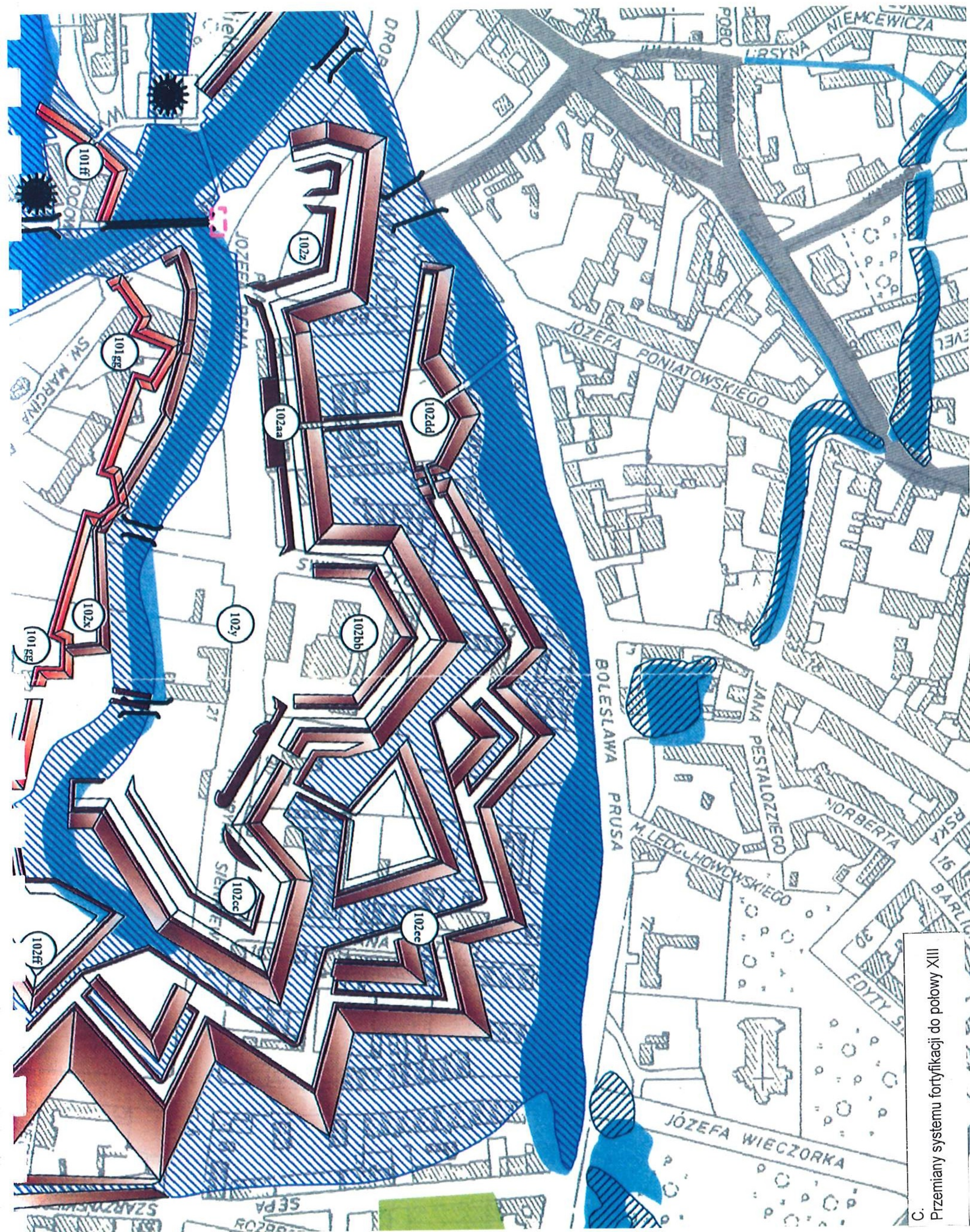
Najważniejsze etapy rozwoju fortyfikacji od powstania pierwszego murwanego pierścienia murów miejskich w 2. połowie XIII w. aż do zewnętrznych fortyfikacji pruskich modernizowanych do 1801 r. i rozbudowanych od 1807 r. Przebieg cieków wodnych zrekonstruowany na podstawie planu z 1794 r. (planas nr 25) i planu z 1823 r. (planas nr 29). Fortyfikacje zrekonstruowano na podstawie wyników badań archeologicznych, architektonicznych, historycznej kartografii i źródeł pisanych (patrz bibliografia).

Die wichtigsten Etappen des Befestigungsbau von der Entstehung der ersten Stadtmauer in der zweiten Hälfte des 13. Jahrhunderts bis zum Ausbau der äußeren Wehranlagen in preussischer Zeit bis 1801 r. und ab 1807 r. Der Verlauf des Gewässernetzes wurde anhand des Plans von 1794 (Tafel-Nr. 25) und des Plans von 1823 (Tafel-Nr. 29) rekonstruiert. Die Rekonstruktion der Befestigungsanlagen stützt sich auf archäologische und architektonische Forschungen, auf historische Kartographie sowie schriftliche Quellen (vgl. Literaturverzeichnis).

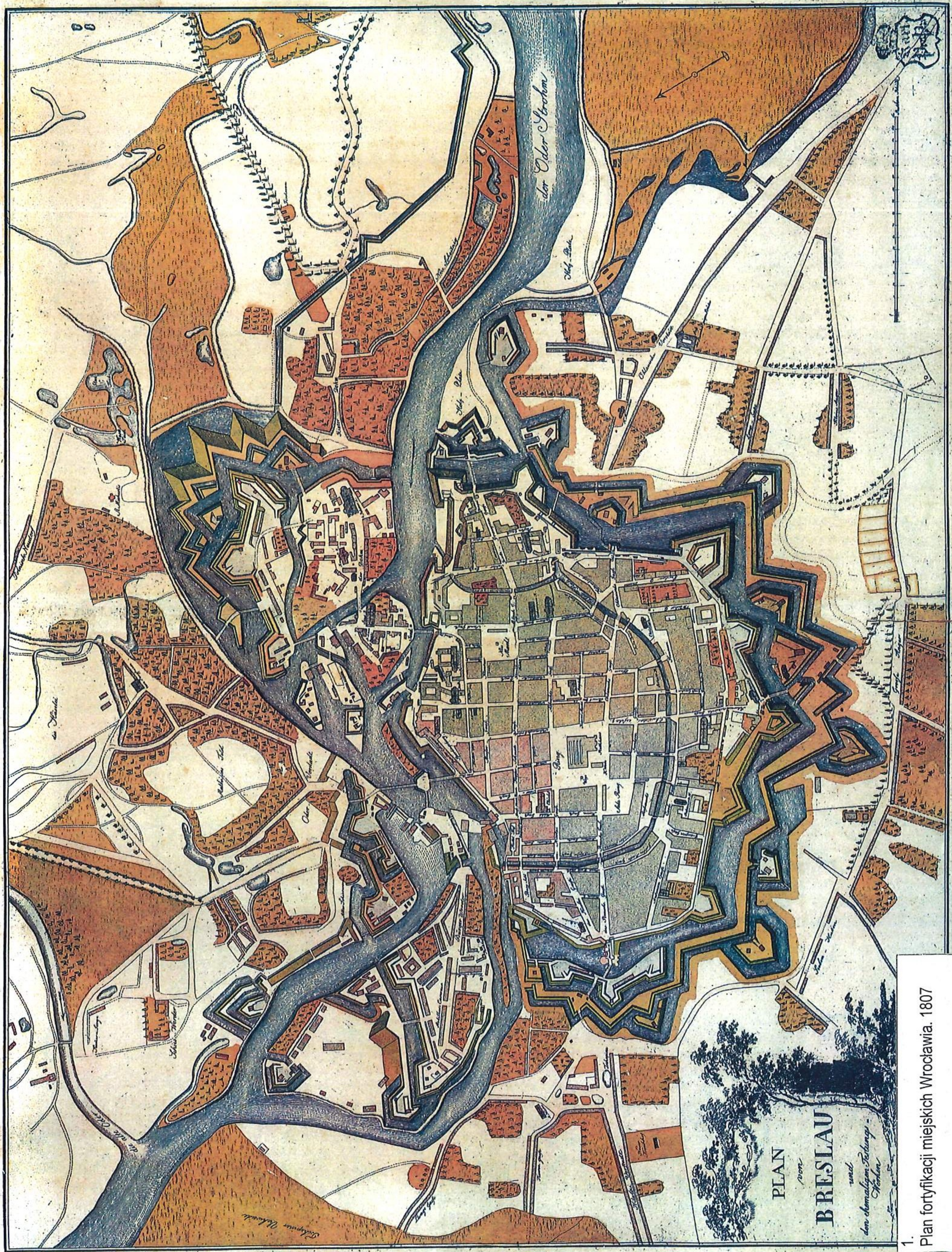
Podstawa kartograficzna: plan sytuacyjno-wysokościowy w skali 1:5000. Stan zabudowy z około 1970 r. Die kartographische Grundlage bildet ein Lage- und Höhenplan im Maßstab 1:5000. Stand der Bebauung von ca. 1970.

- średniowieczny mur wewnętrzny
mittelalterliche innere Mauer
- średniowieczny mur zewnętrzny
mittelalterliche äußere Mauer
- obwód bastionowy
Ausdehnung der Bastionen
- fortyfikacje bastionowe czasów habsburskich
Bastionsanlagen aus der habsburgischen Zeit
- fortyfikacje bastionowe pruskie
Preussische Bastionsanlagen
- wody związane z systemem fortyfikacji na przełomie XVIII/XIX w.
zum Befestigungssystem zugehörige Gewässer an der Wende des 18. und 19. Jahrhunderts
- wody wg planu z 1794 r.
(physique, stöpsel i rony)
Gewässer nach dem Plan von 1794
(fließende, stehende und Gruben)
- granica zasięgu planu z roku 1794
Ausdehnungsgrenzen des Plans von 1794
- wody wg planu z 1823 r.
(physique, stöpsel i rony)
Gewässer nach dem Plan von 1823
(fließende, stehende und Gruben)
- suche starożytna wg planu z 1823 r.
ausgetrocknete Altflüsse nach dem Plan von 1823
- bagna wg planu z 1823 r.
Sumpfe gemäß des Plans von 1823
- młyny i wodne urządzenia produkcyjne wg planu z 1823 r.
Mühlen und andere mit Wasserantrieb betriebene Produktionsstätten nach dem Plan von 1823
- mosty wg planu z 1823 r.
Brücken nach dem Plan von 1823
- jary wg planu z 1823 r.
Gräben nach dem Plan von 1823
- prątny wg planu z 1823 r.
Flechten nach dem Plan von 1823
- najważniejsze drogi wg planu z 1823 r.
wichtige Straßen nach dem Plan von 1823
- granica zasięgu planu z roku 1823
Ausdehnungsgrenzen des Plans von 1823
- oznaczenia dziel fortyfikacyjnych zgodne z wykazem obiektów do planas nr 7
Bezeichnung der Befestigungsanlagen in Übereinstimmung mit dem Gebäudeverzeichnis zur Tafel-Nr. 7

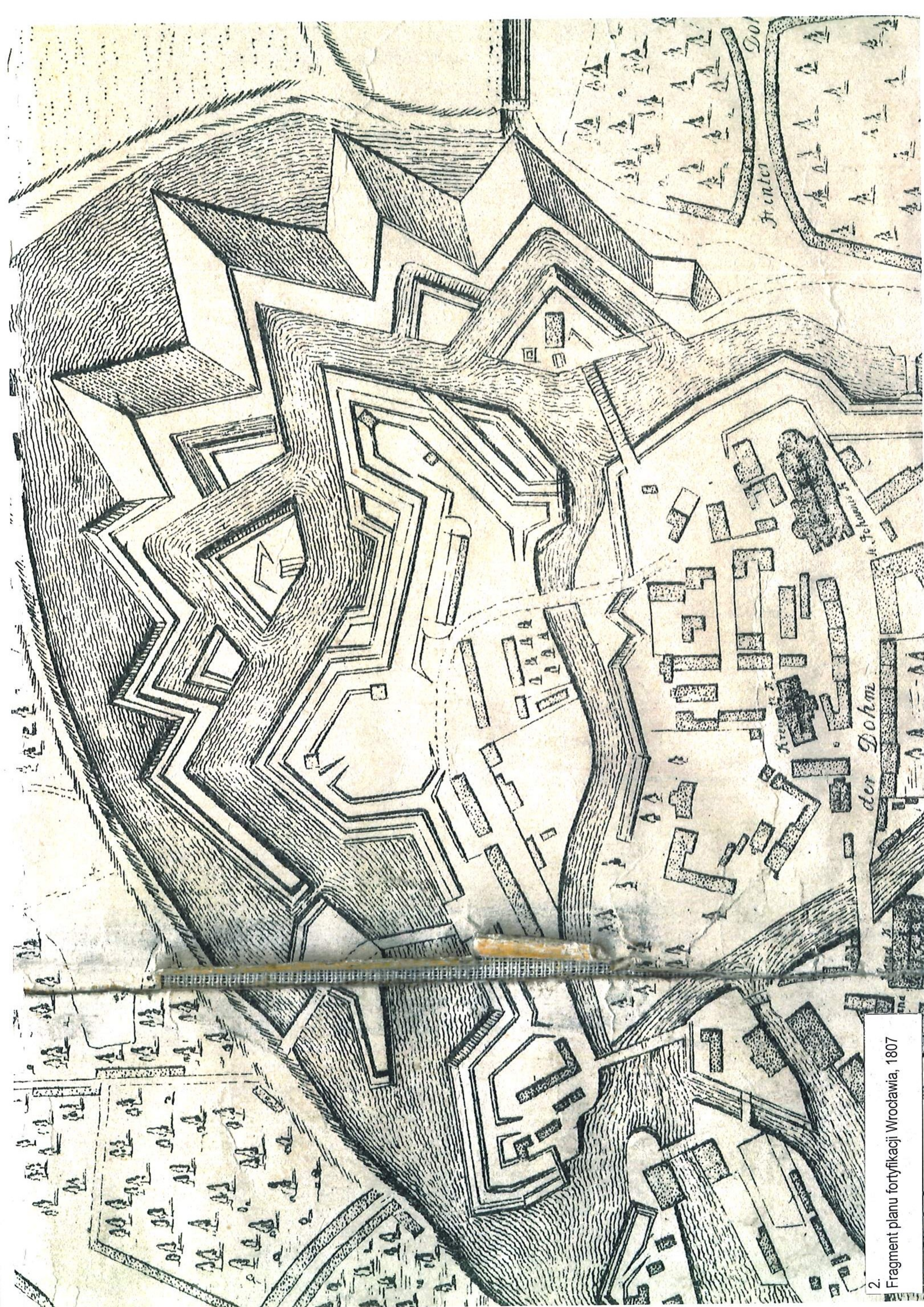
A.
Przemiany systemu fortyfikacji od poł. XIII do pocz. XIX w. na tle sieci wodnej XVIII/XIX w.

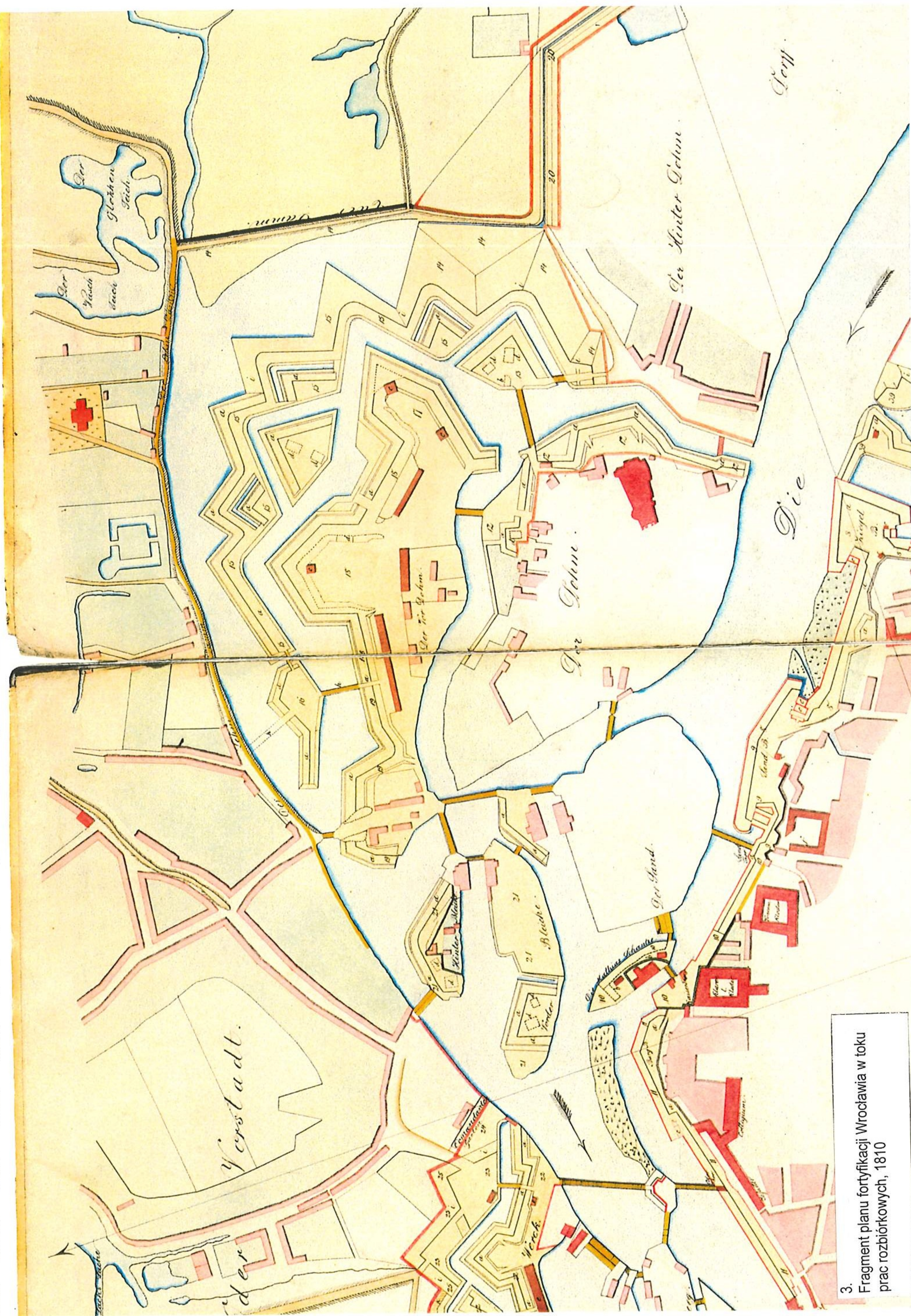

C. Przemiany systemu fortyfikacji do potowy XIII

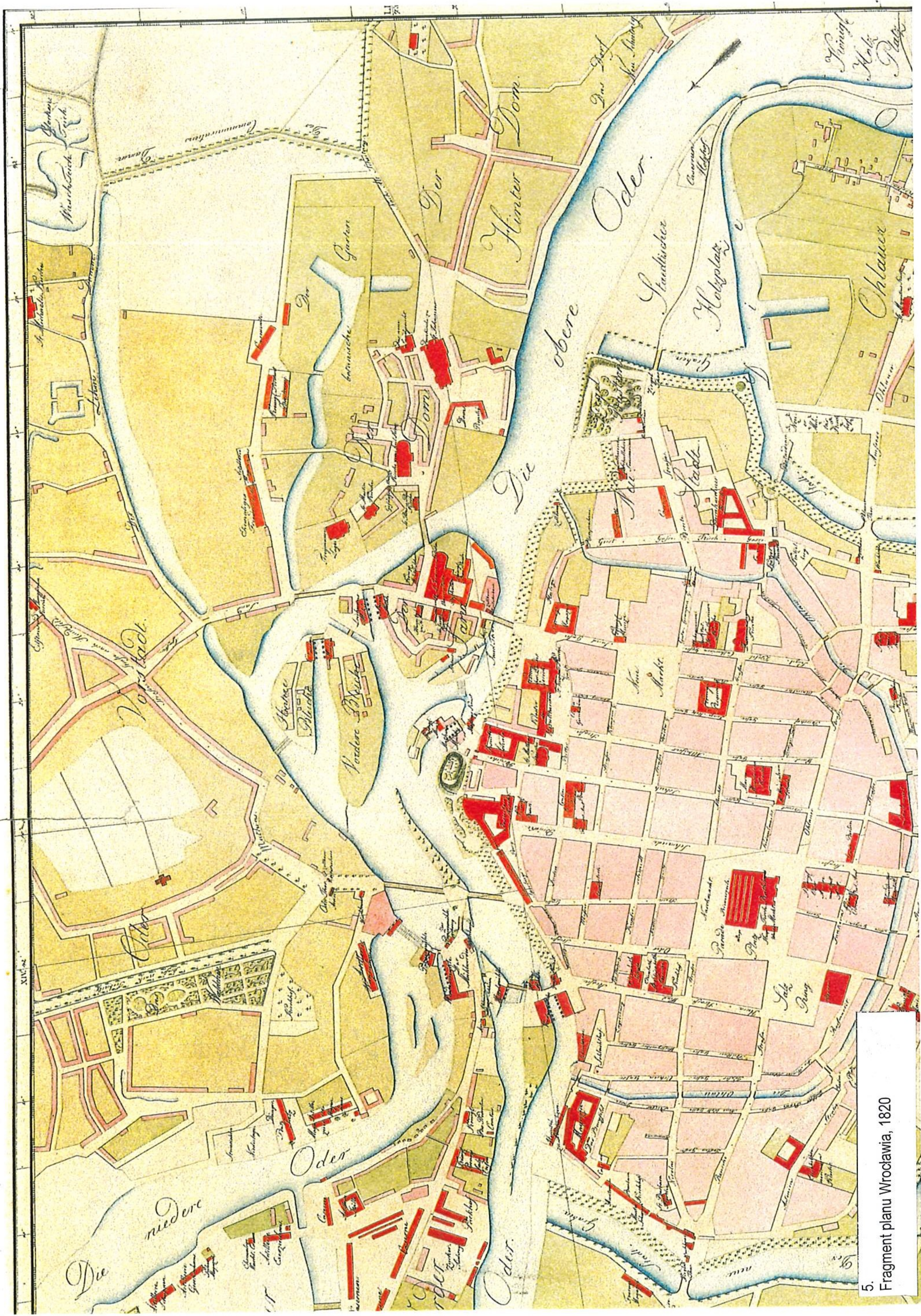

1. Plan fortyfikacji miejskich Wrocławia. 1807

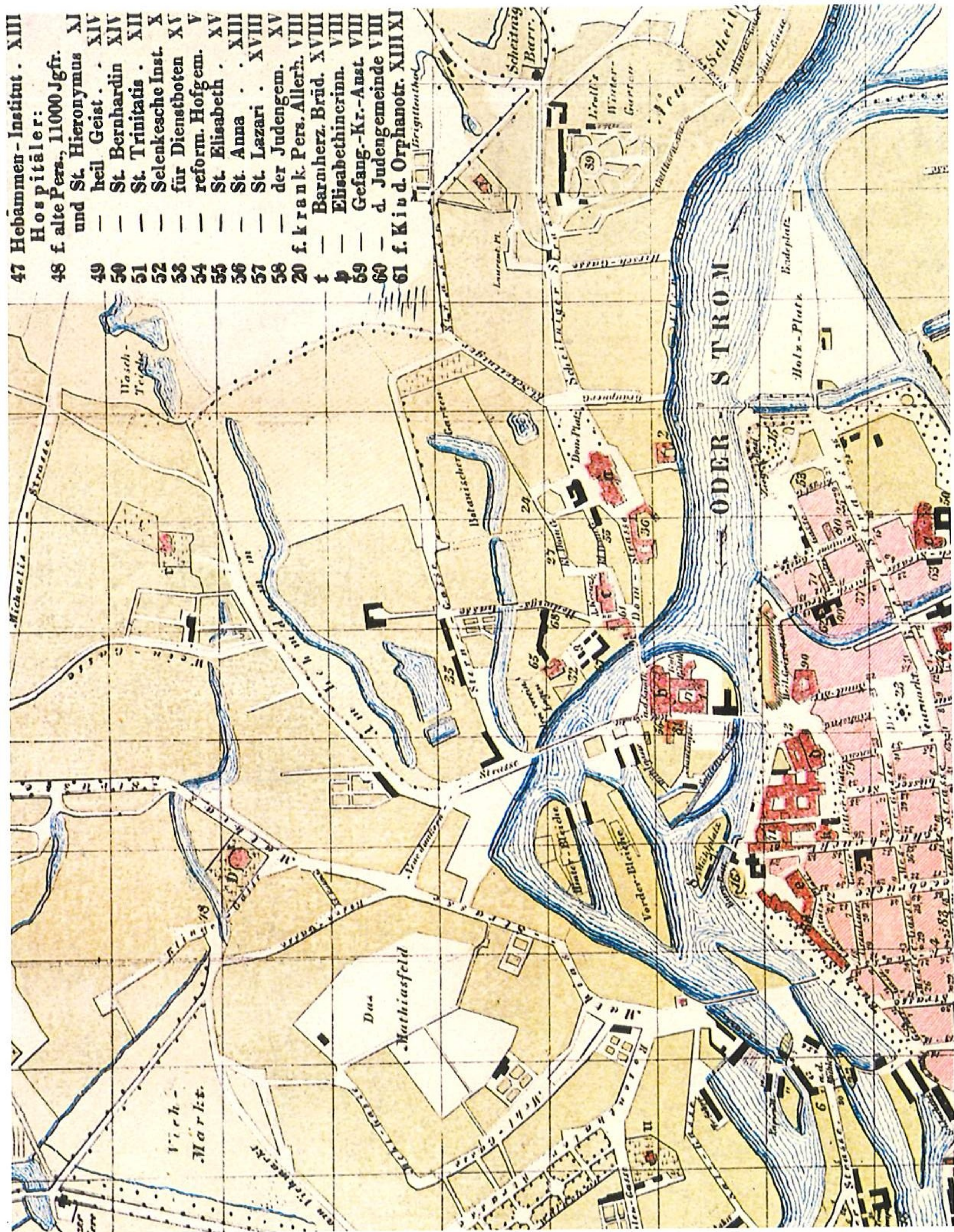

3. Fragment planu fortyfikacji Wrocławia w toku prac rozbiórkowych, 1810

5. Fragment planu Wrocławia, 1820

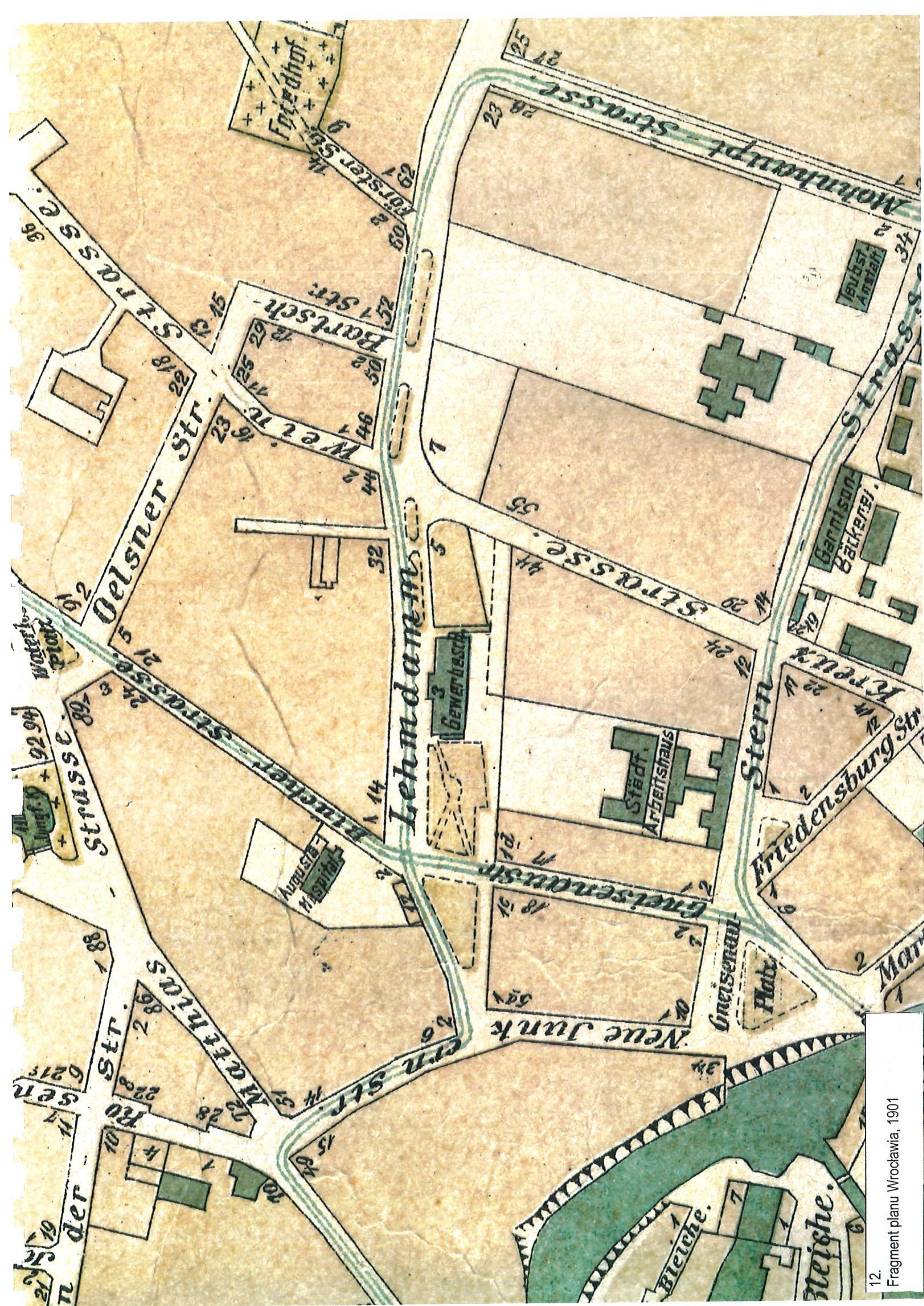

6.
 Fragment planu Wrocławia z najbliższą
 okolicą, 1841

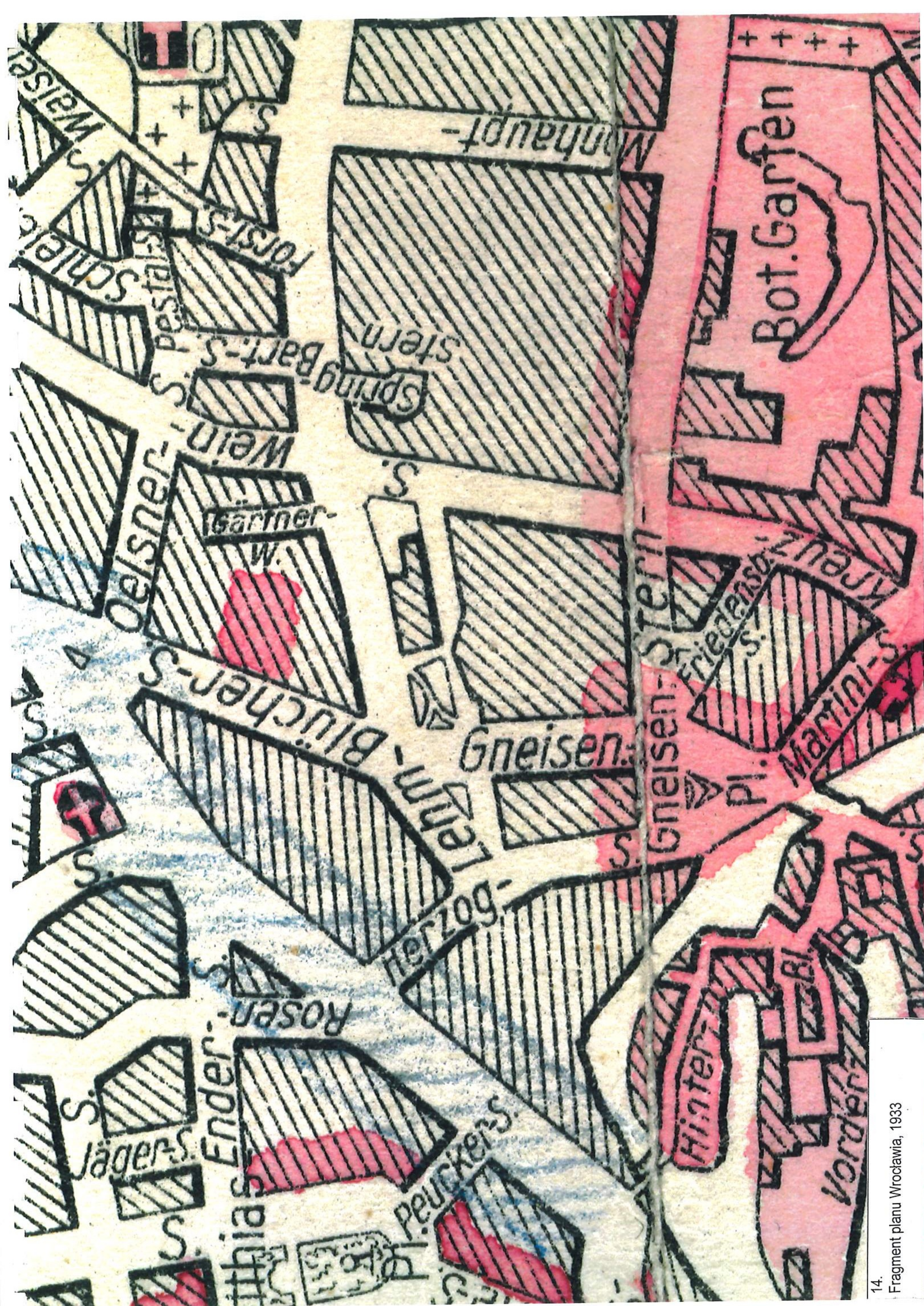

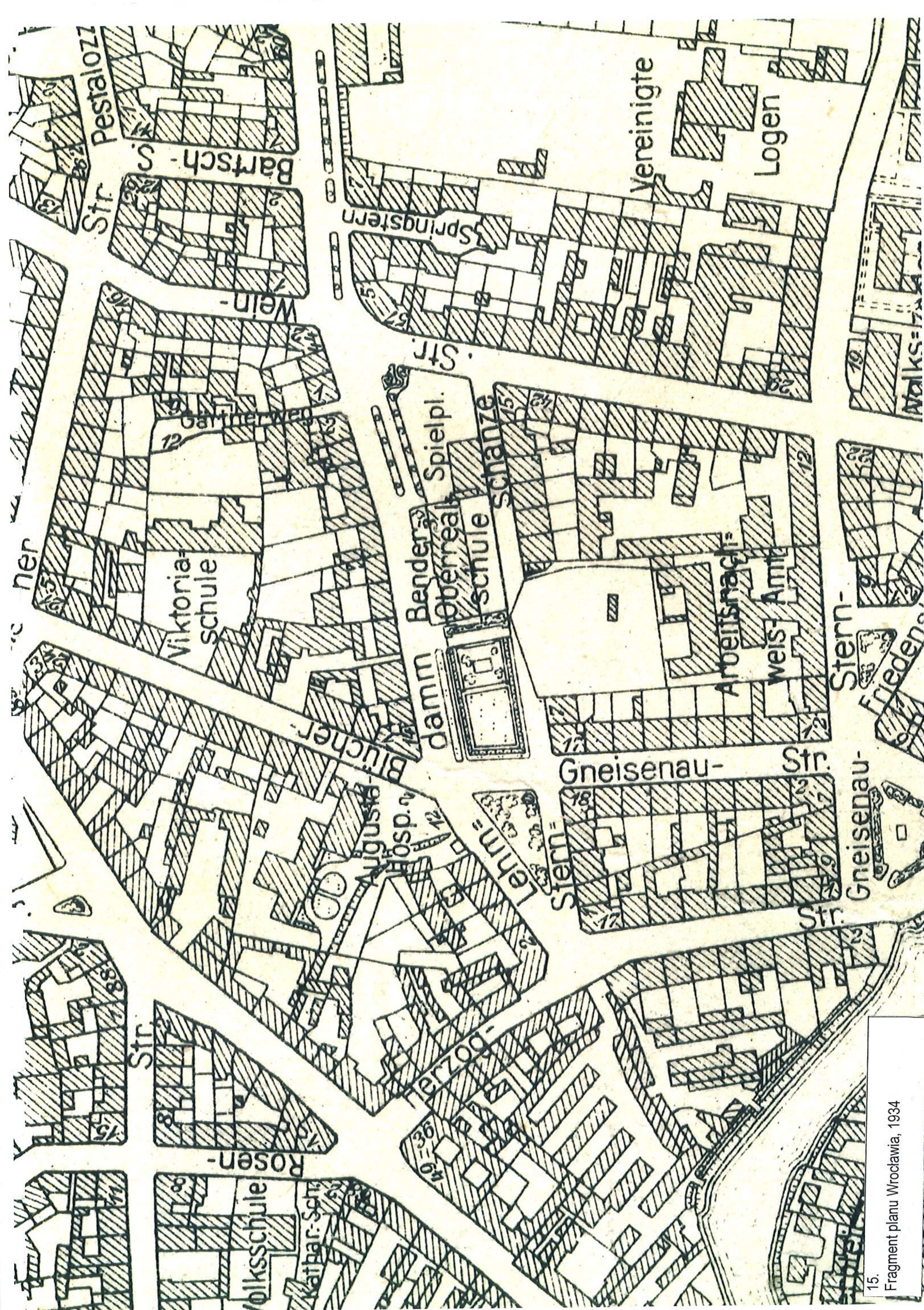
7. Fragment planu Wrocławia z najbliższą okolicą, 1847

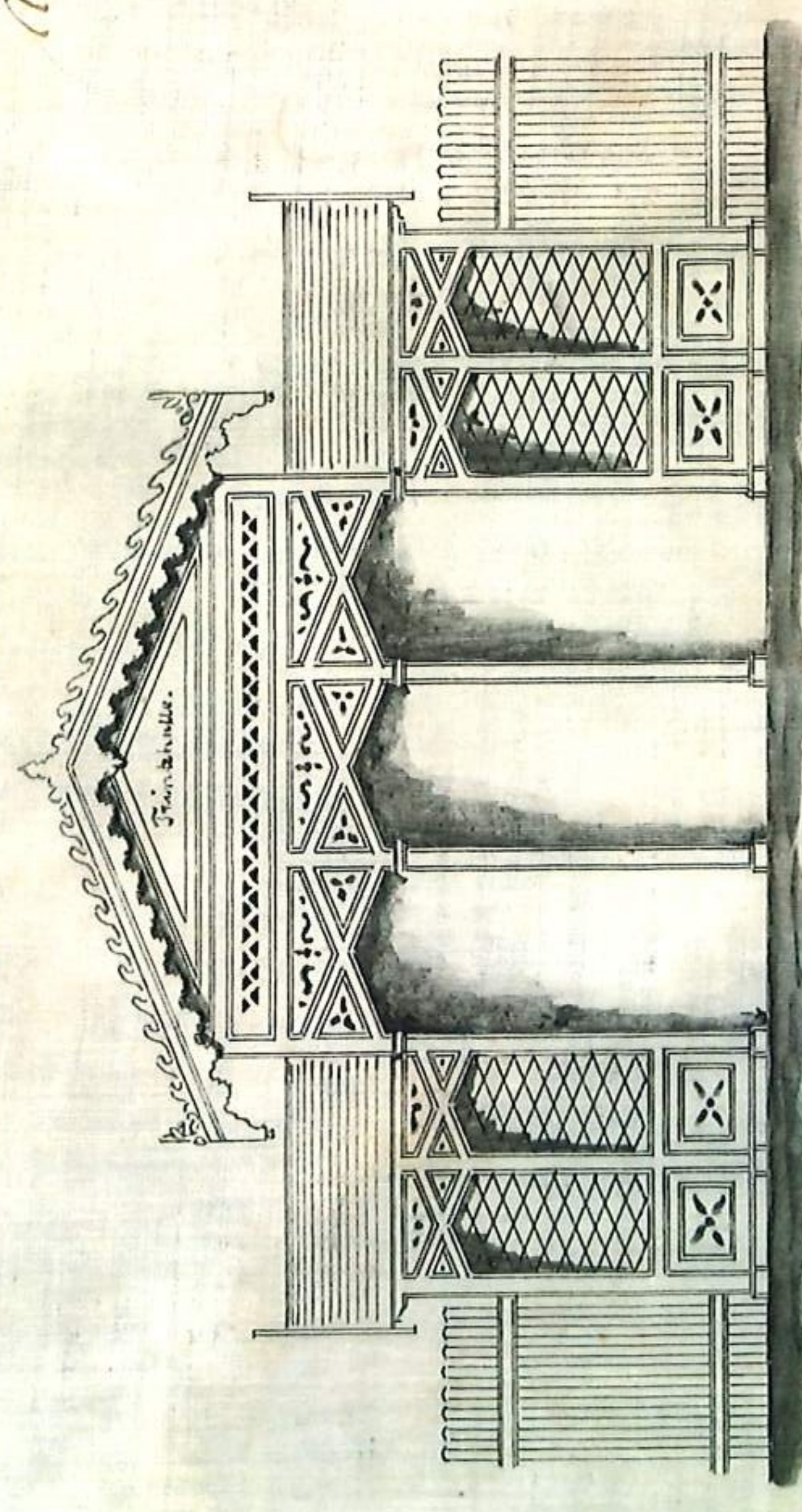

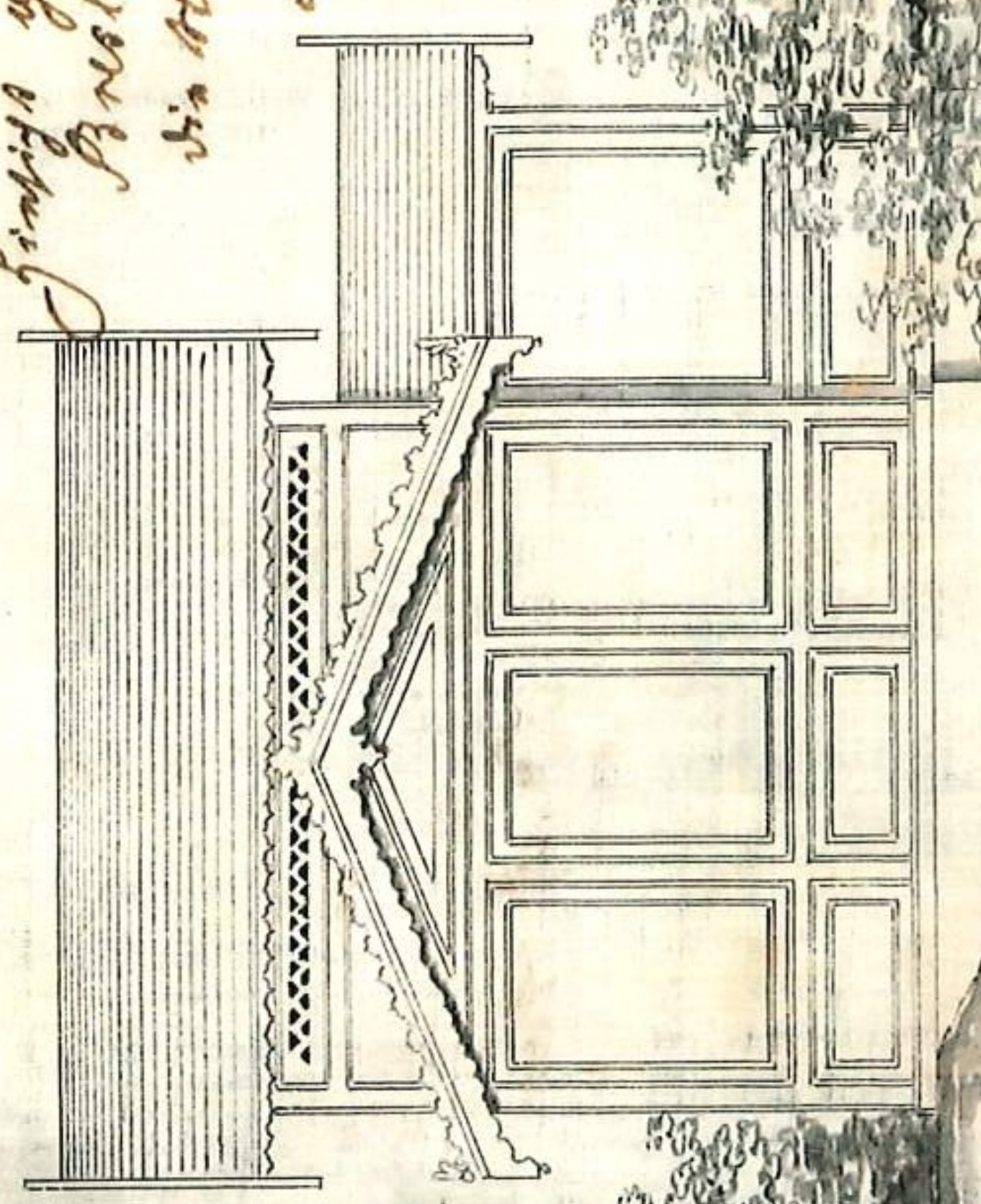
Zeichnung zur Errichtung einer
Trinkhalle für den Besitzer Herrn B. Prusa auf dem Grundstück Neue Denkmalstraße 1860.
Ansicht von Lenden an aus.

Trinkhalle für den Besitzer Herrn B. Prusa auf dem Grundstück Neue Denkmalstraße 1860.
Ansicht von Lenden an aus.

Nr. 11 1/2 10 1/2 100

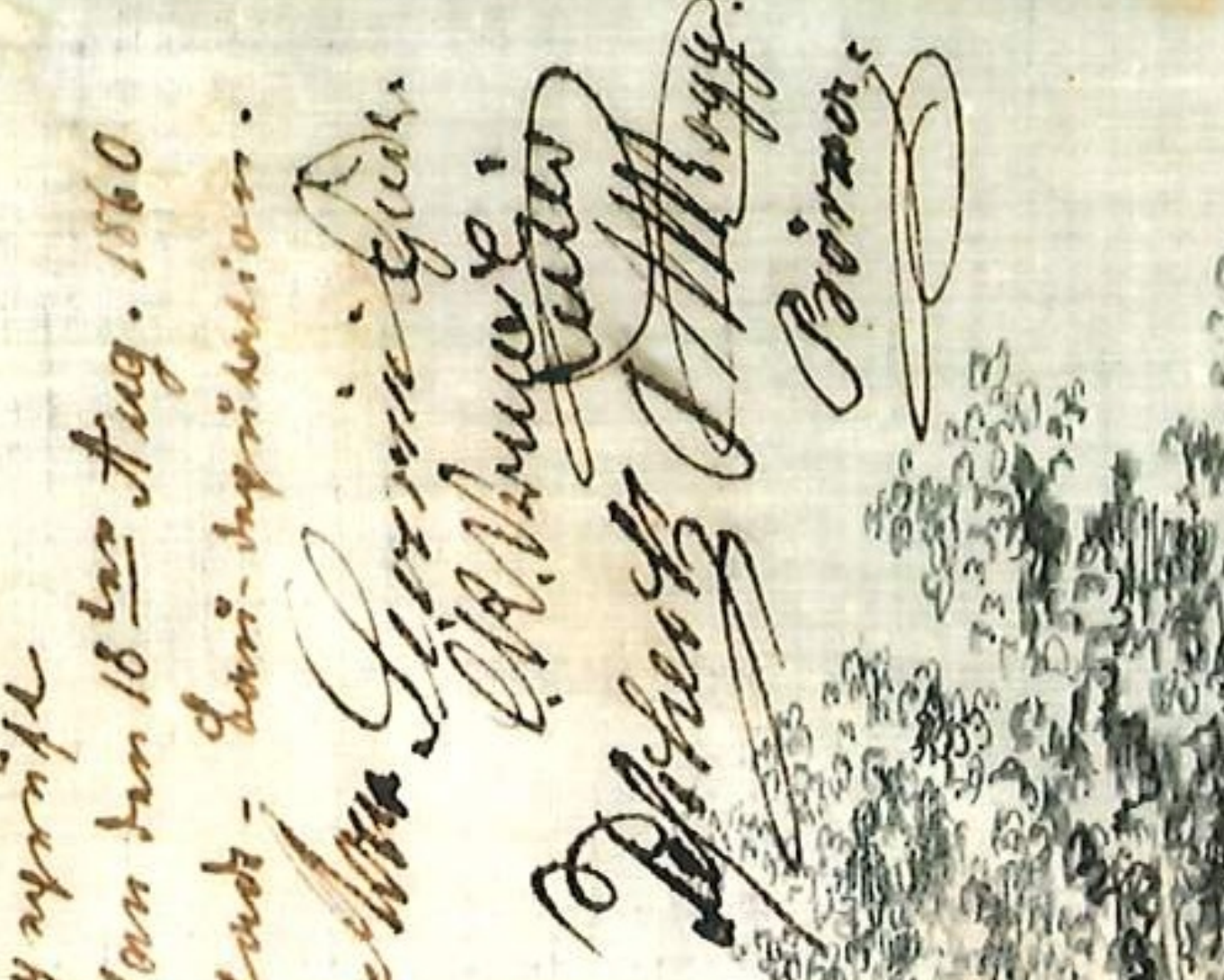
Trinkhalle für den Besitzer Herrn B. Prusa auf dem Grundstück Neue Denkmalstraße 1860.
Ansicht von Lenden an aus.

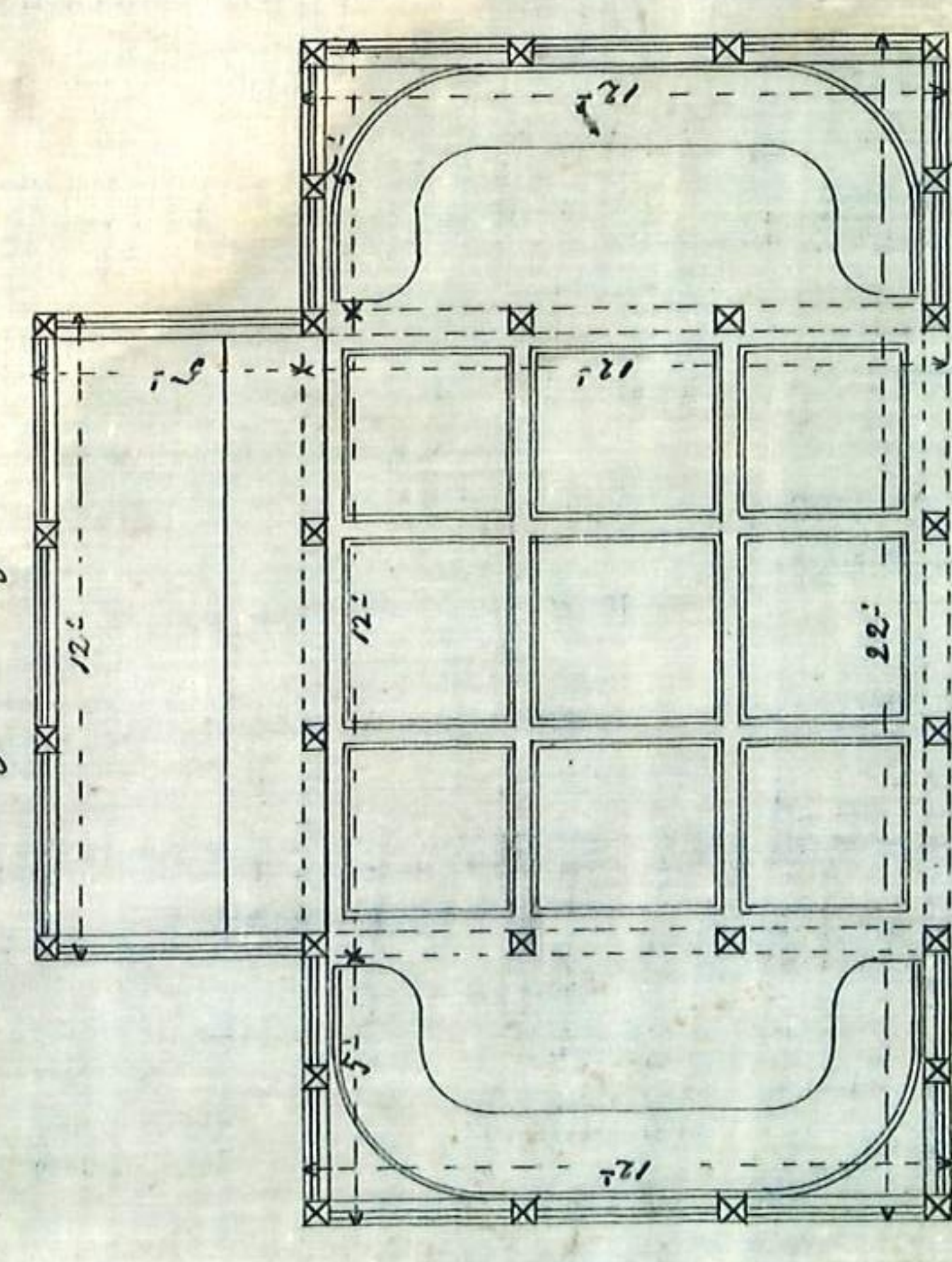
Trinkhalle für den Besitzer Herrn B. Prusa auf dem Grundstück Neue Denkmalstraße 1860.
Ansicht von Lenden an aus.

Nr. 11 1/2 10 1/2 100

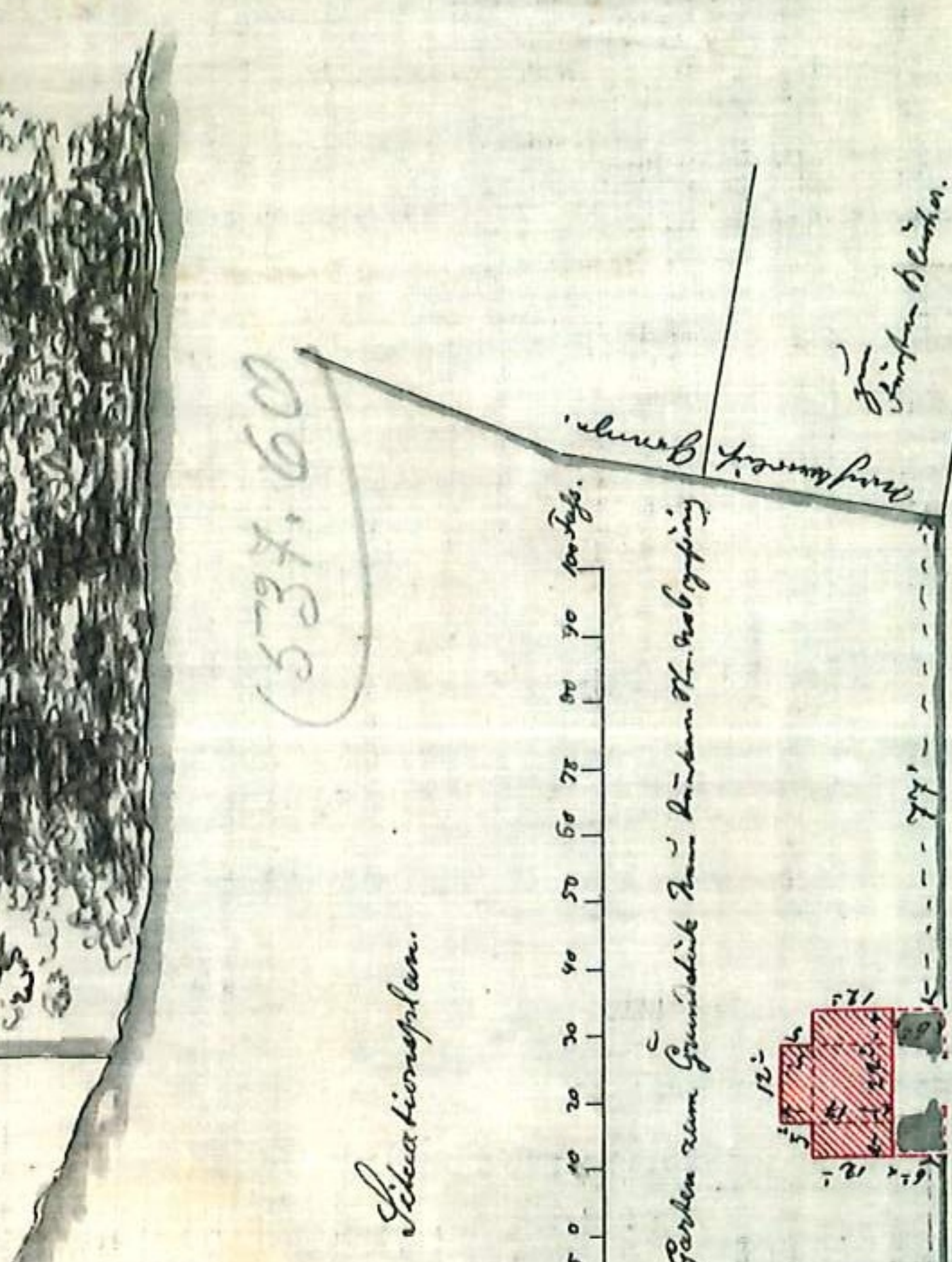
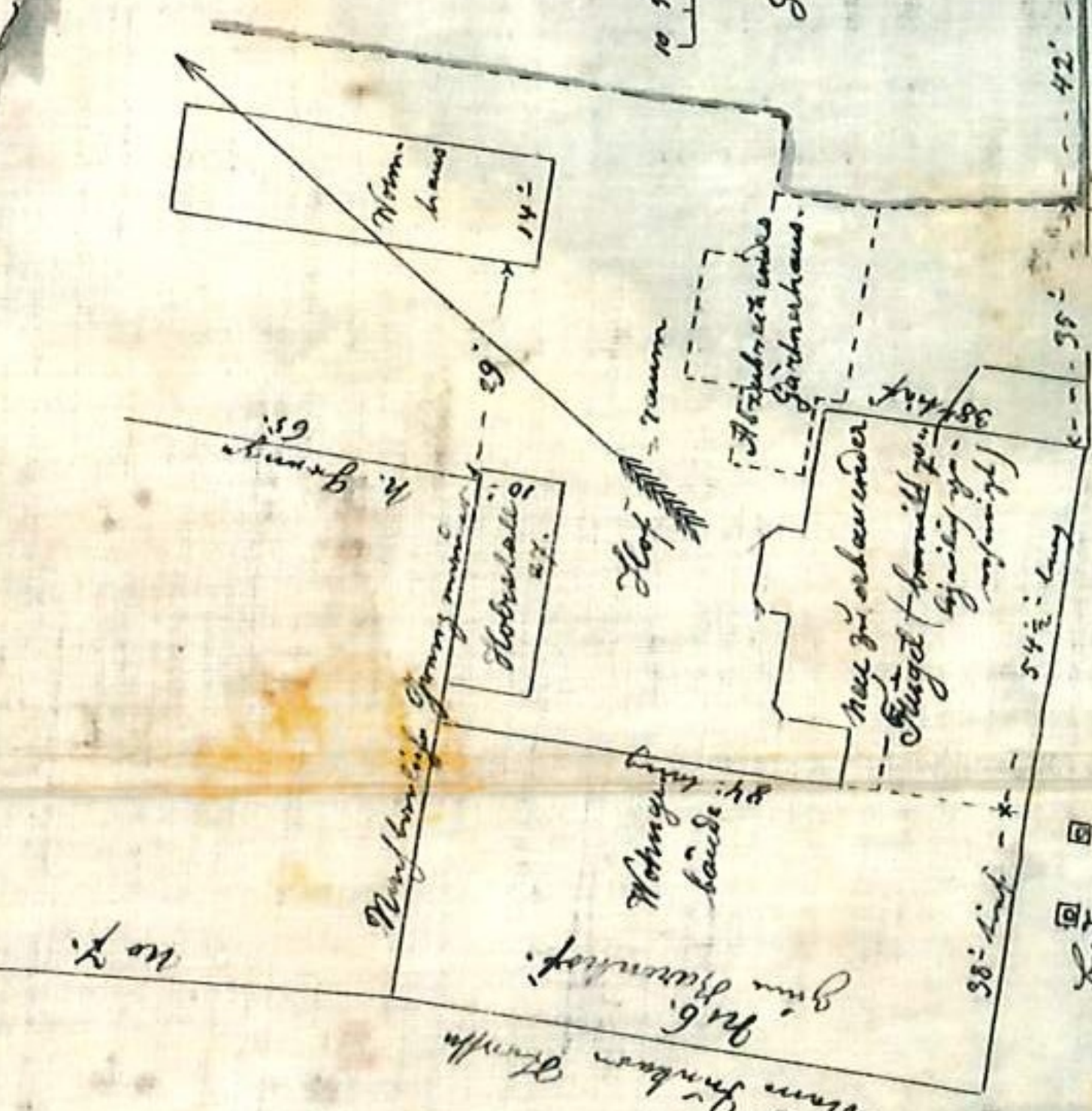
Trinkhalle für den Besitzer Herrn B. Prusa auf dem Grundstück Neue Denkmalstraße 1860.
Ansicht von Lenden an aus.

Grundriss

Nr. 11 1/2 10 1/2 100

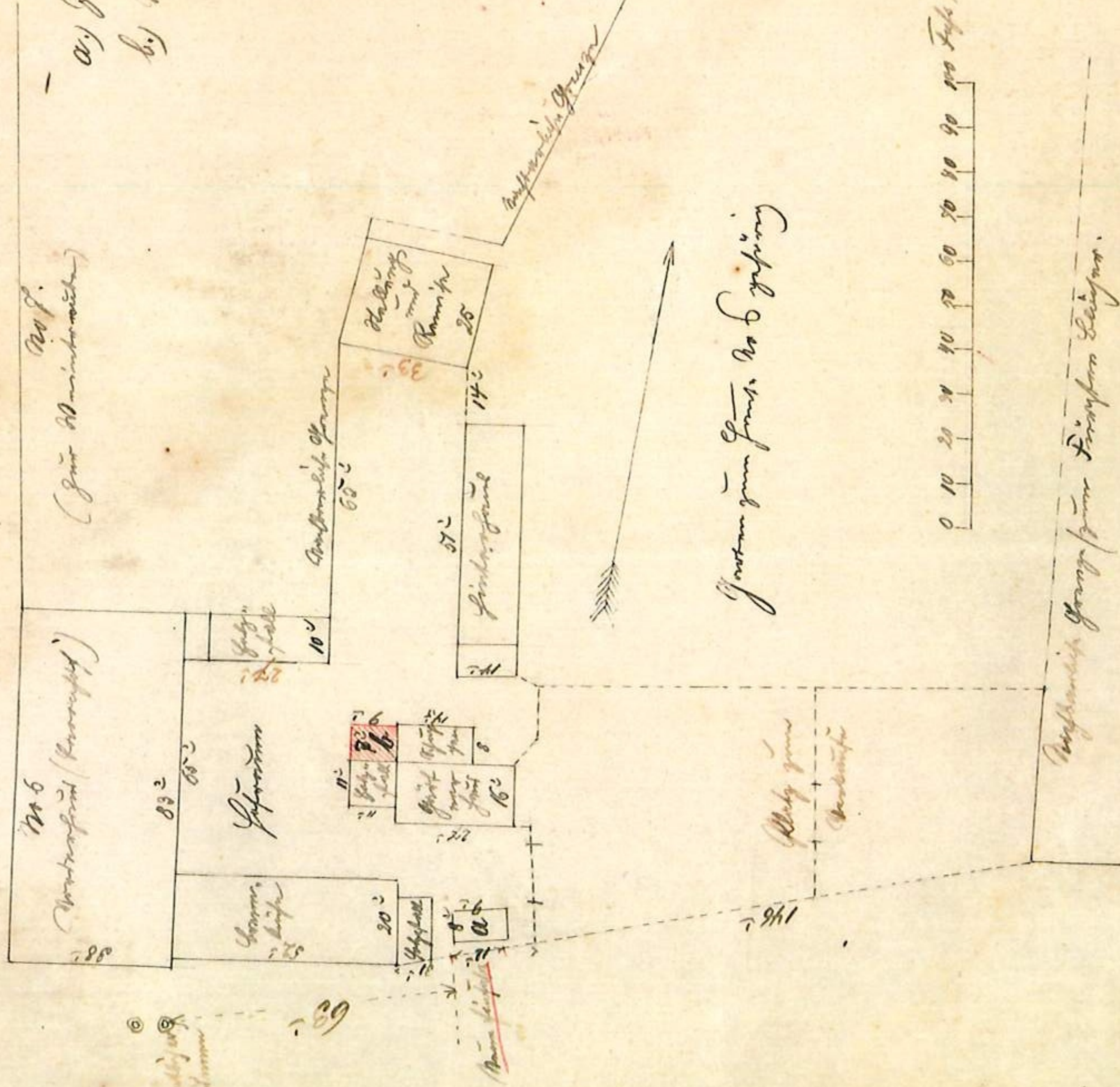
Nr. 11 1/2 10 1/2 100

No 27/56

ad VII. 81/56

Situationsplan des Gemeindefeldes zum Verkauf des No 6.

(zum Verkauf des No 6)

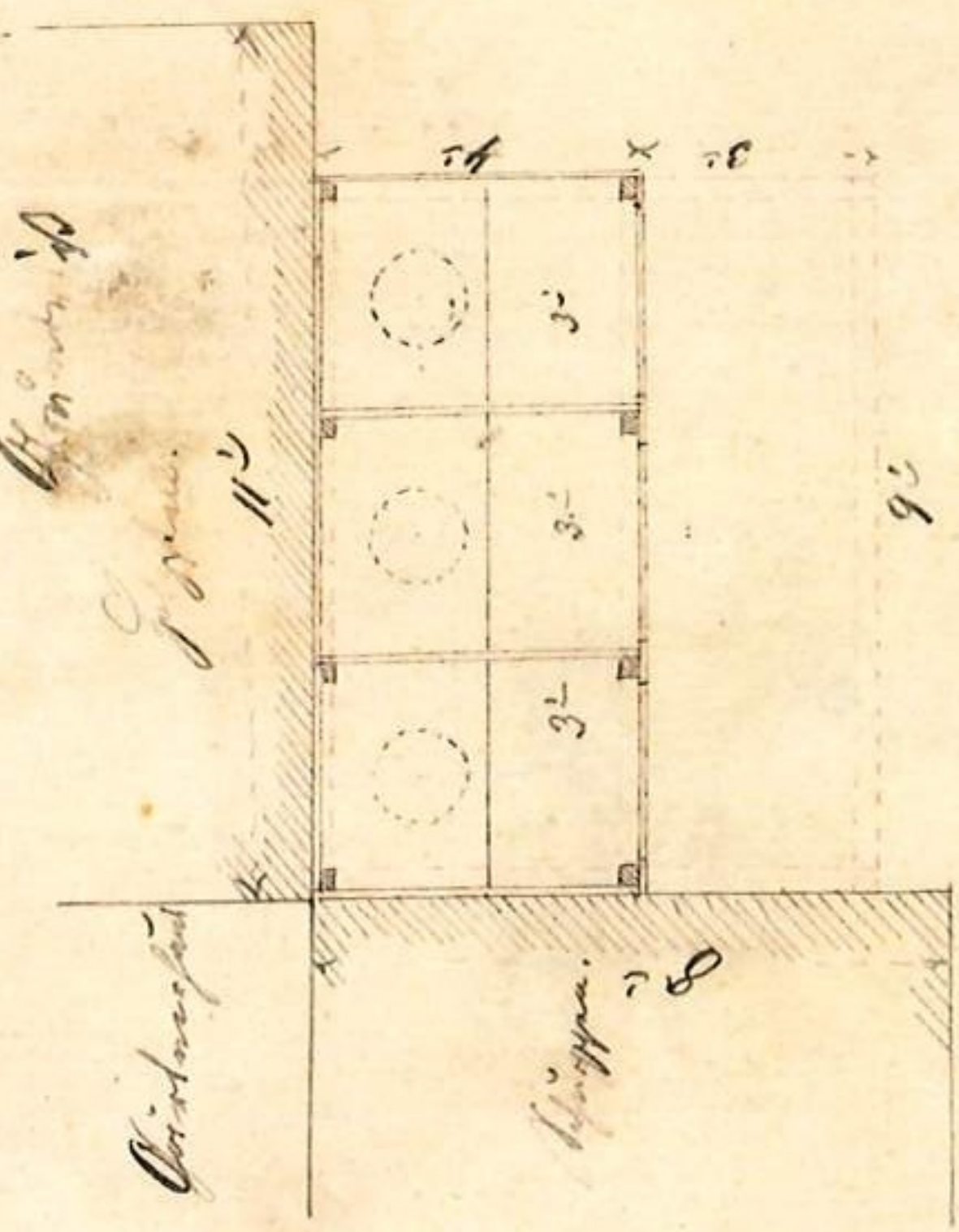
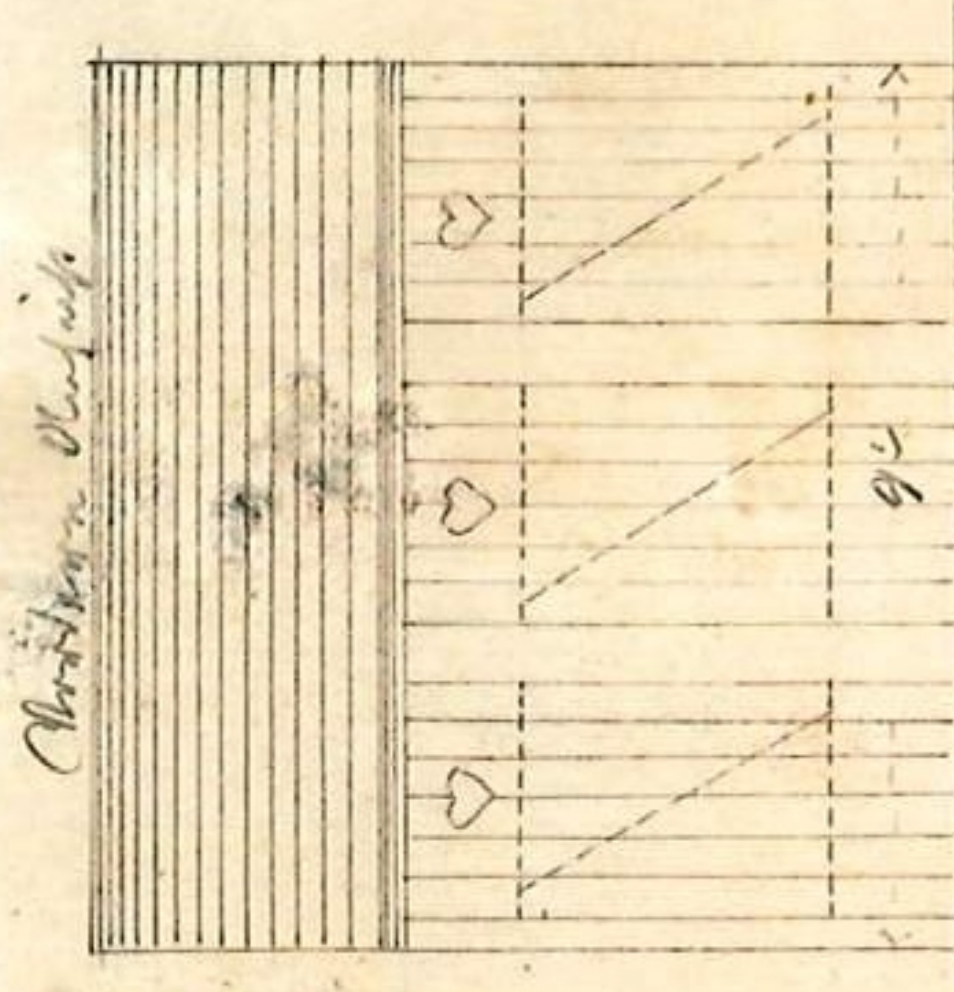
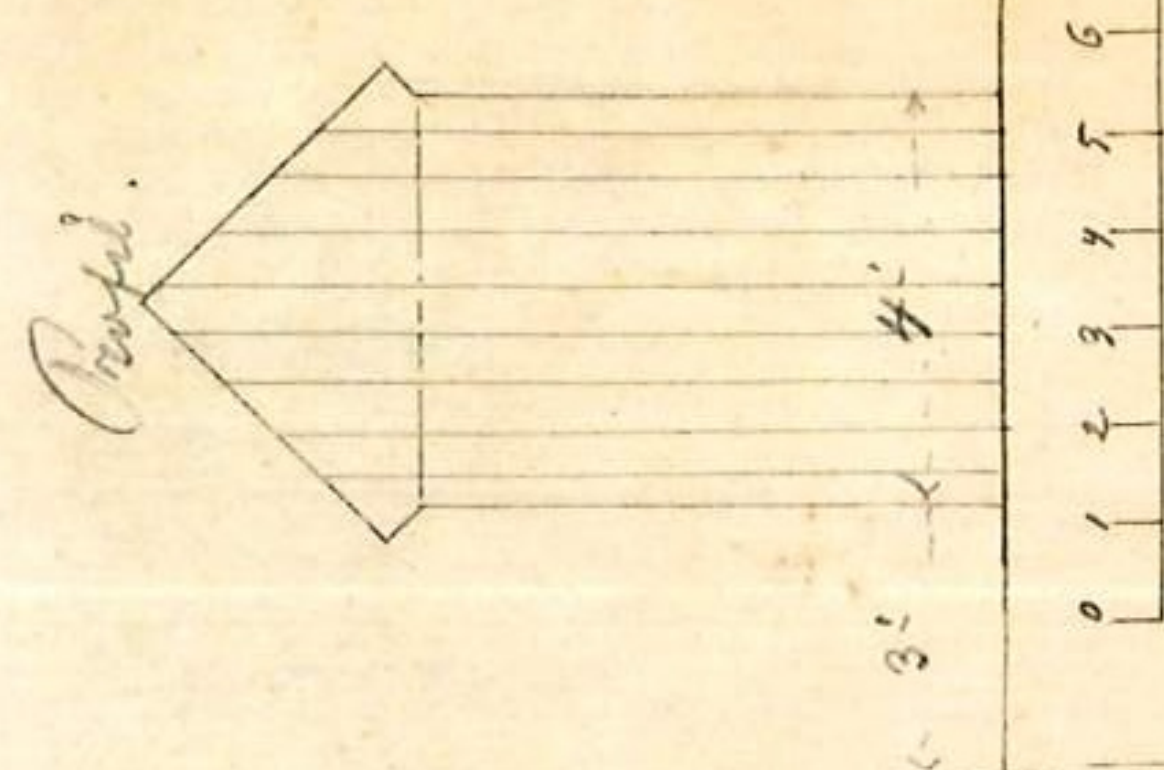
Bauh. Zimmermeister

Duplicate

Gezeichnet von
L. 22. Febr. 1856
L. 22. Febr. 1856
L. 22. Febr. 1856

Boerner

a) Jüngster Teil des Gemeindefeldes
b) Jüngster Teil des Gemeindefeldes

12878

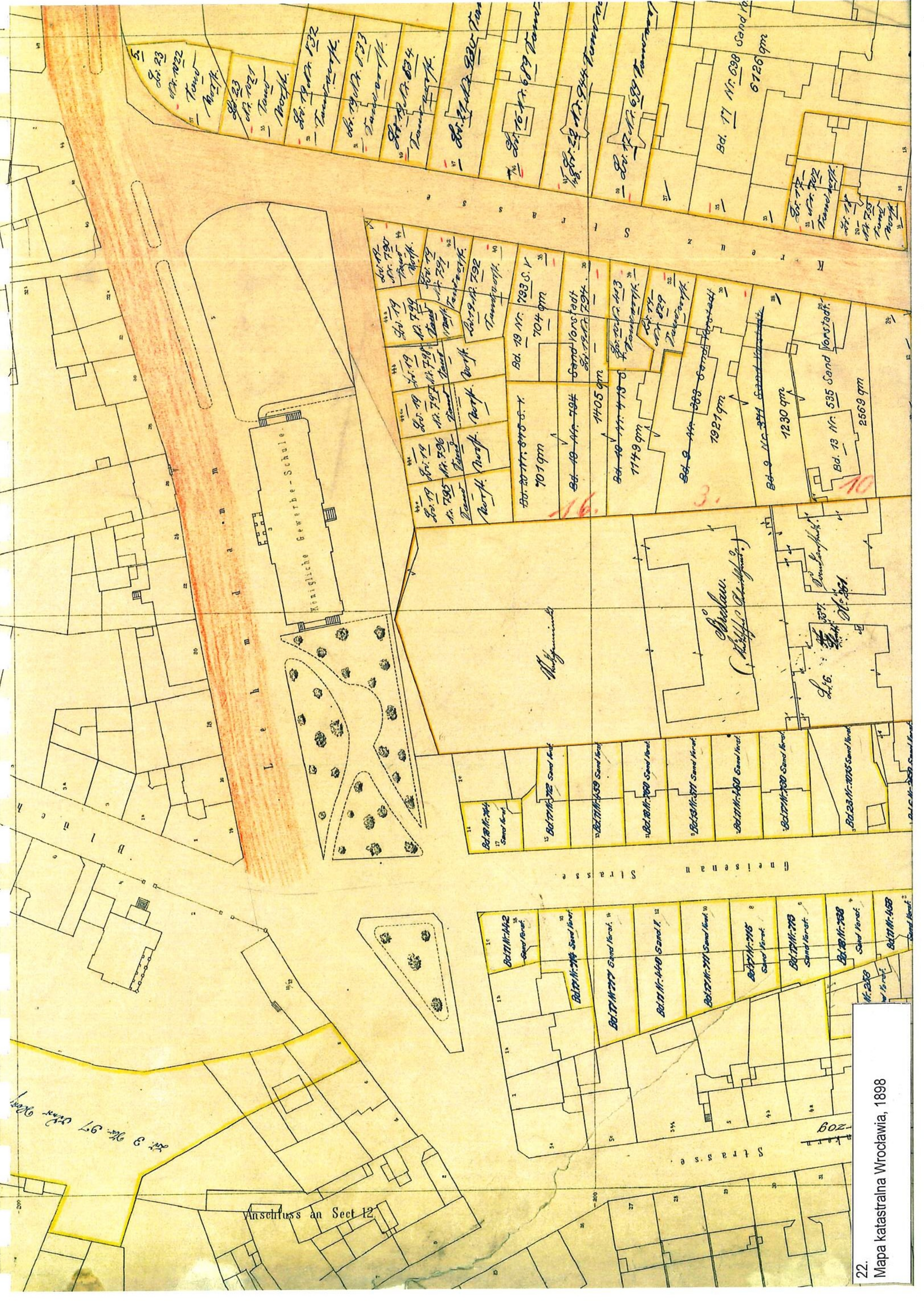
Prusa, den 10. April 1878
 Der Herr Lehrer
 C. G. G. G.

H. 128. 3. 28.

Situation
 zum Projekt für den Neubau
 der Königl. Gewerbeschule
 am Lehrmann.

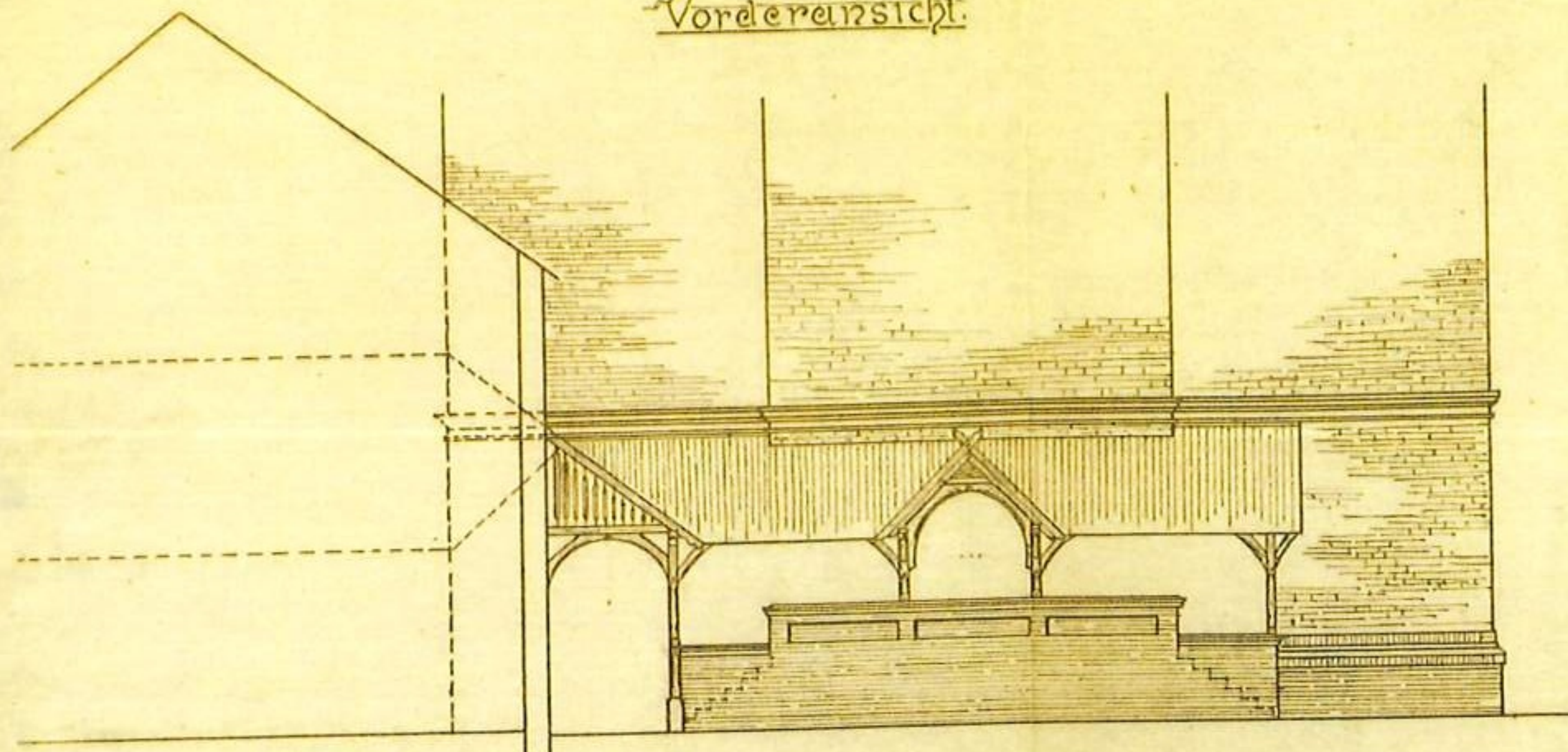
Prusa den 25. März
 1878
 der Bauherr
 v. St.
 C. G. G. G.

20.
 Plan sytuacyjny z projektu architektonicznego
 budynku szkoły Prusa 3-5, 1878

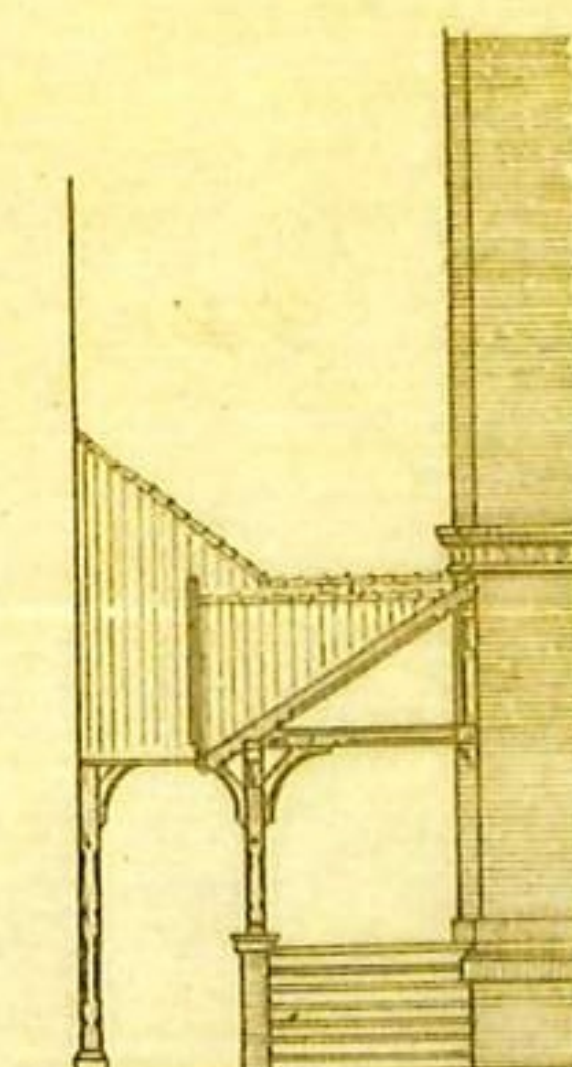

22.
Mapa katastralna Wrocławia, 1898

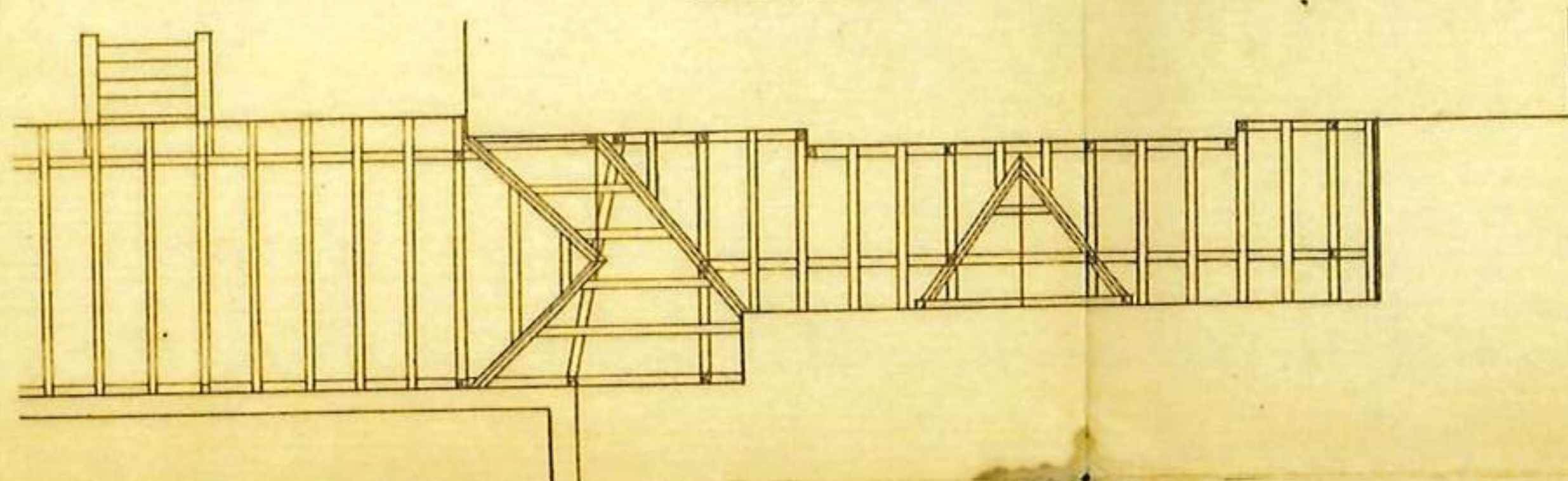
Vorderansicht.

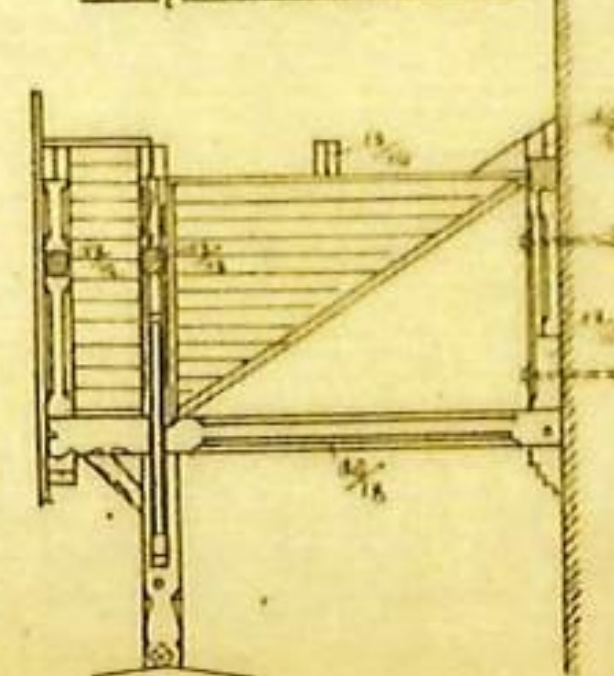
Seitenansicht.

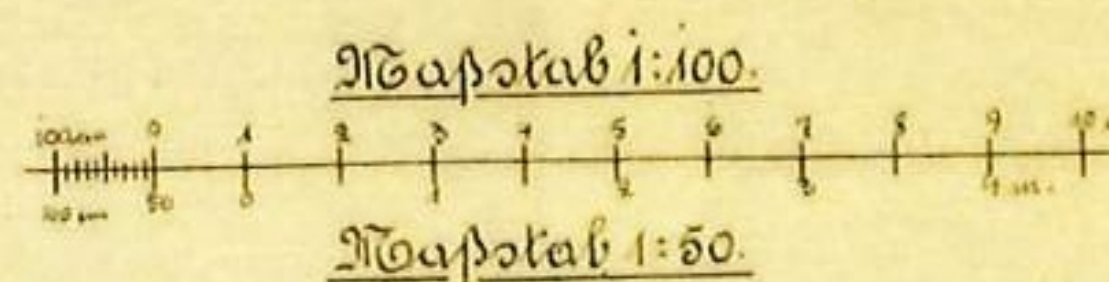
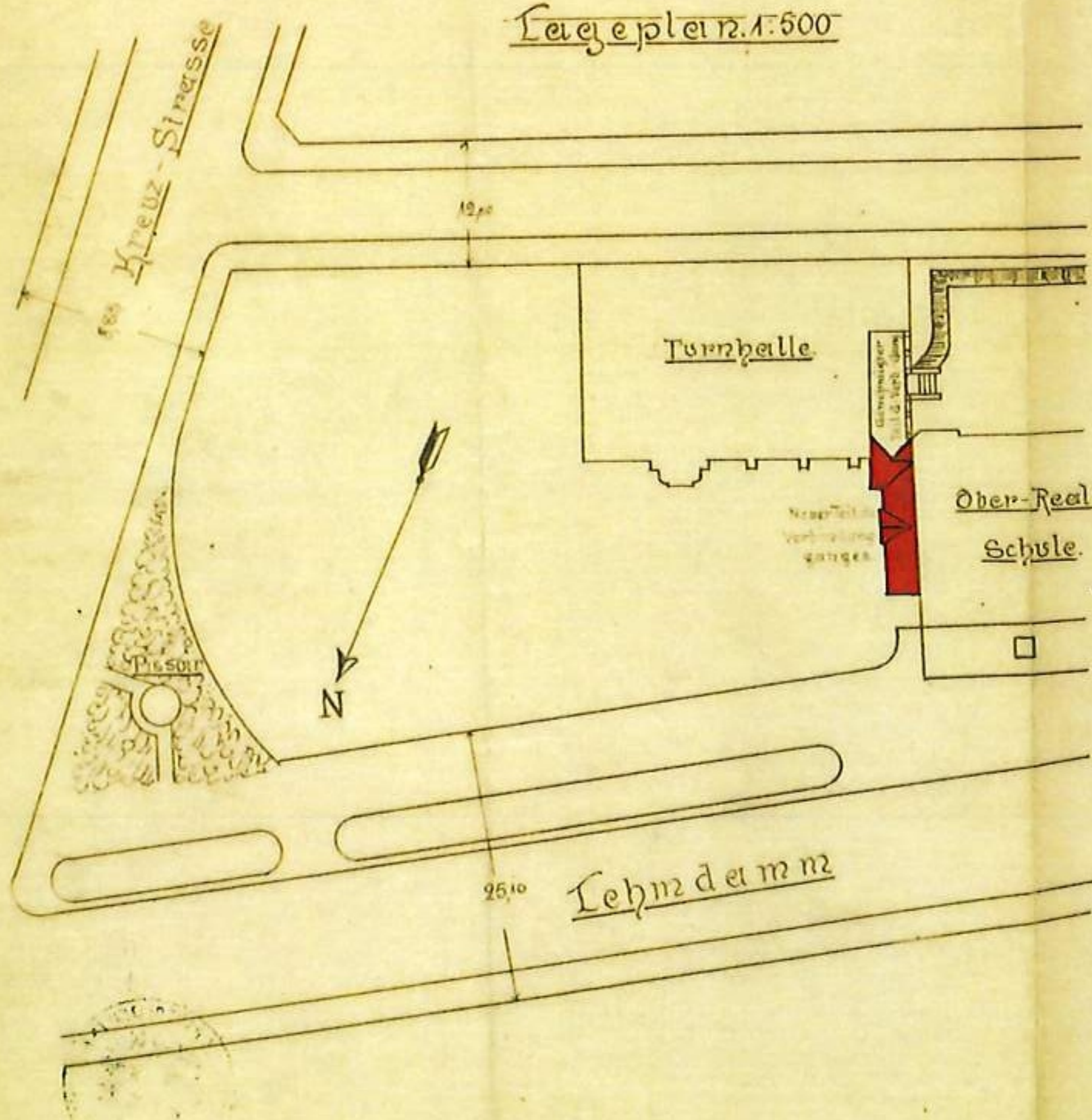
Grundriss.

Schnitt a-b 1:50

Lageplan 1:500

Zeichnung

zum Verbindungsgang zwischen Turnhalle
und Oberrealschule auf dem Grundstück

Lehndamm No 3.

Zum Besuch vom heutigen Tage.

Breslau, den 1. Oktober 03.

Der Bauinspektor:

J. J. J.

Lediglich in baupolizeilicher
Hinsicht technisch geprüft.
Breslau, d. 8. Okt. 1903
Polizei-Bauinspektion I

J. J. J.

Genehmigt nach Massgabe des
Bauscheines P 3221.03
Breslau, d. 19. Oktober 1903.
S. a. d. L. a. p. l. z. v. w. a. l. t. u. n. g.

P^I 3221.03.

QUERSCHNITT.

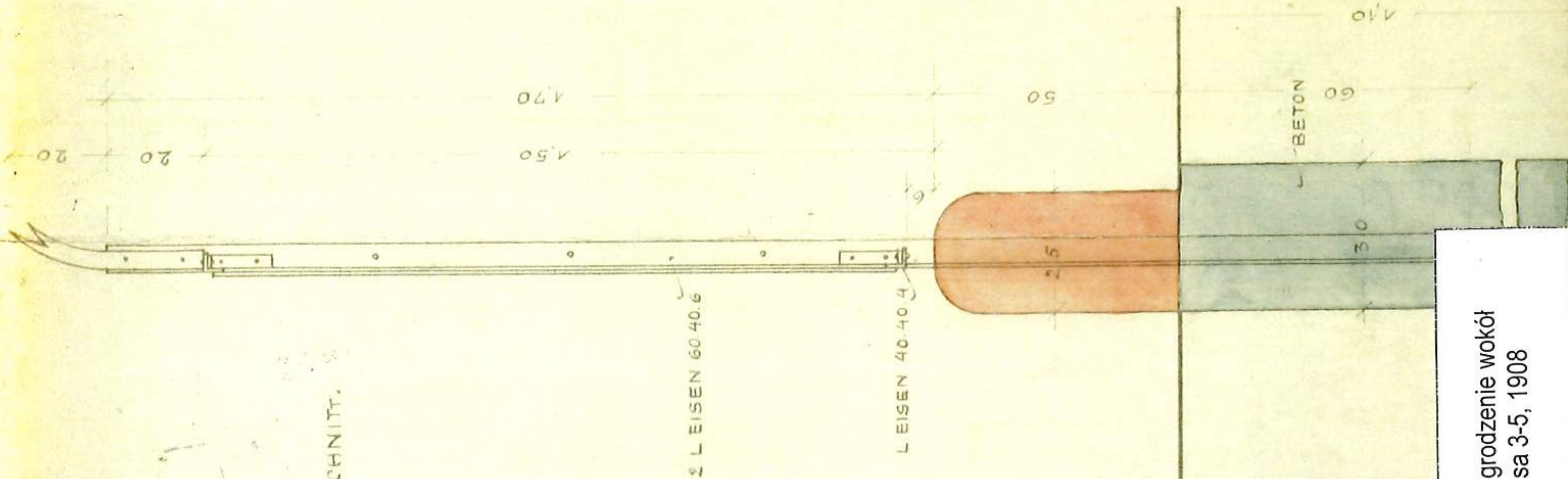
MASSSTAB 1:10

2 L EISEN 60 40 6

L EISEN 40 40 4

BETON

26.
Projekt budowlany na ogrodzenie wokół terenów szkolnych, Prusa 3-5, 1908

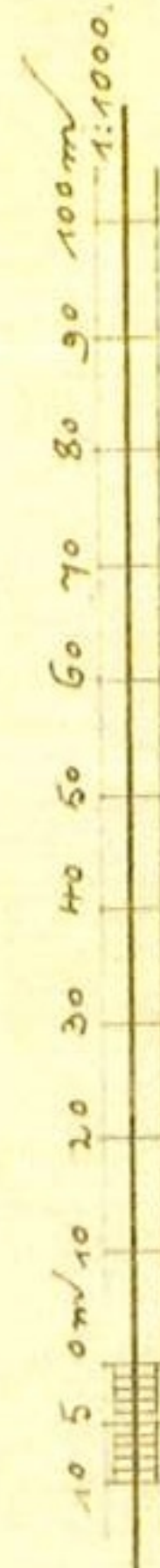
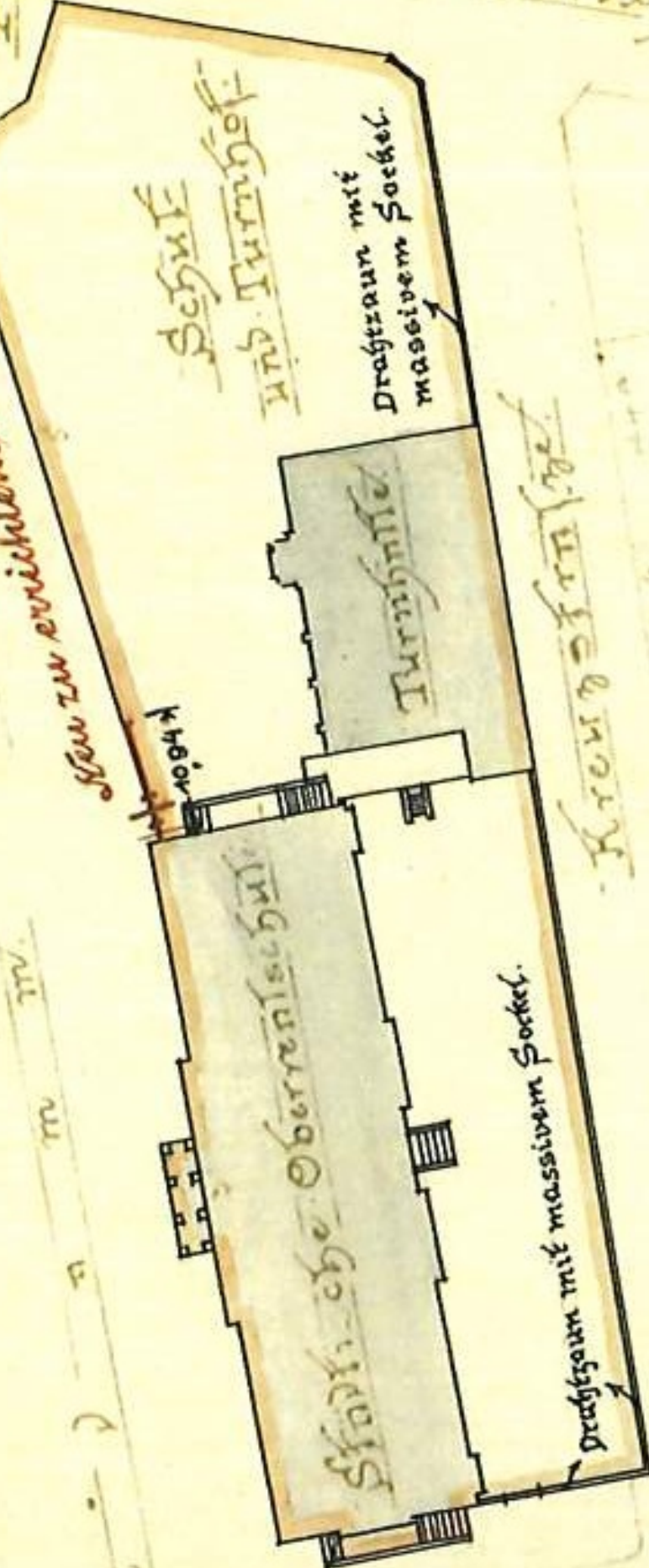

19

Sektion 13

№ 3/5

Steu zu entwickelndes Grundstück
Öffentliches Grundstück

Ungepflanz

Städtische Oberrealschule am Lehmgraben No 3-5, Bion

Herstellung eines Drahtzaunes mit massivem Sockel
an der Nordseite des Grundstückes (Lehmgraben)

Schnitt und Lageplan

zum Baugenehmigungsgesuch vom heutigen Tage
Breslau, den 29 Juni 1908.

Der Stadtbaumspektor

Cabanis

Lediglich in baupolizeilicher
Hinsicht technisch geprüft.
Breslau, d. 2ten Juli 1908.
Polizei-Bauinspektion I

Genehmigt nach Massgabe des
Bauscheines P. I. 1265.08
Breslau, d. 12ten Juli 1908.
Stadt. Baupolizeiverwaltung

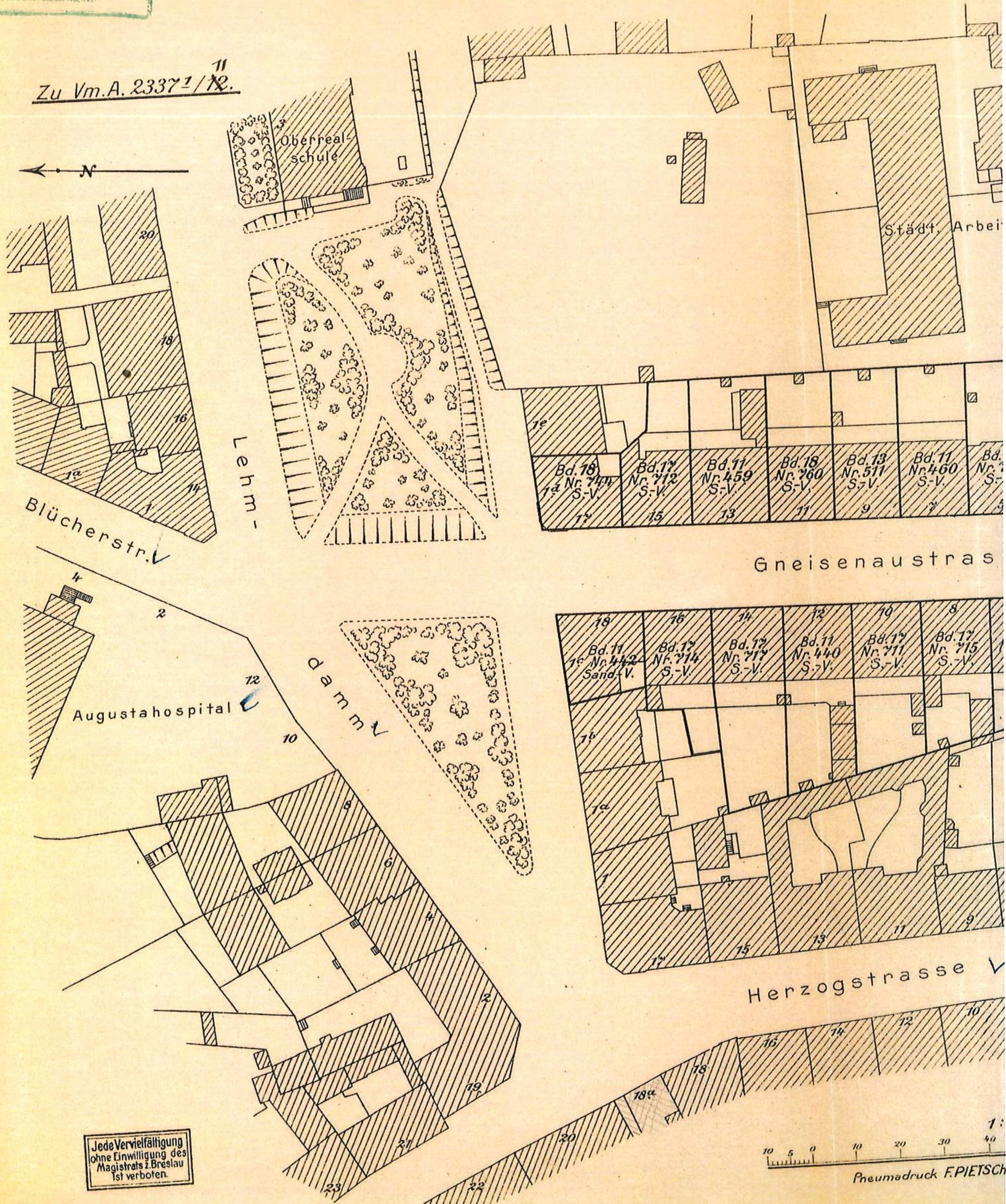
Statt

P.1265,08

PI 1265,08

Städt. Hauptpolizei-Verwaltung
 Kanal-Polizei
 Eingeg.: 2 - APR 1912
 Anlagen.

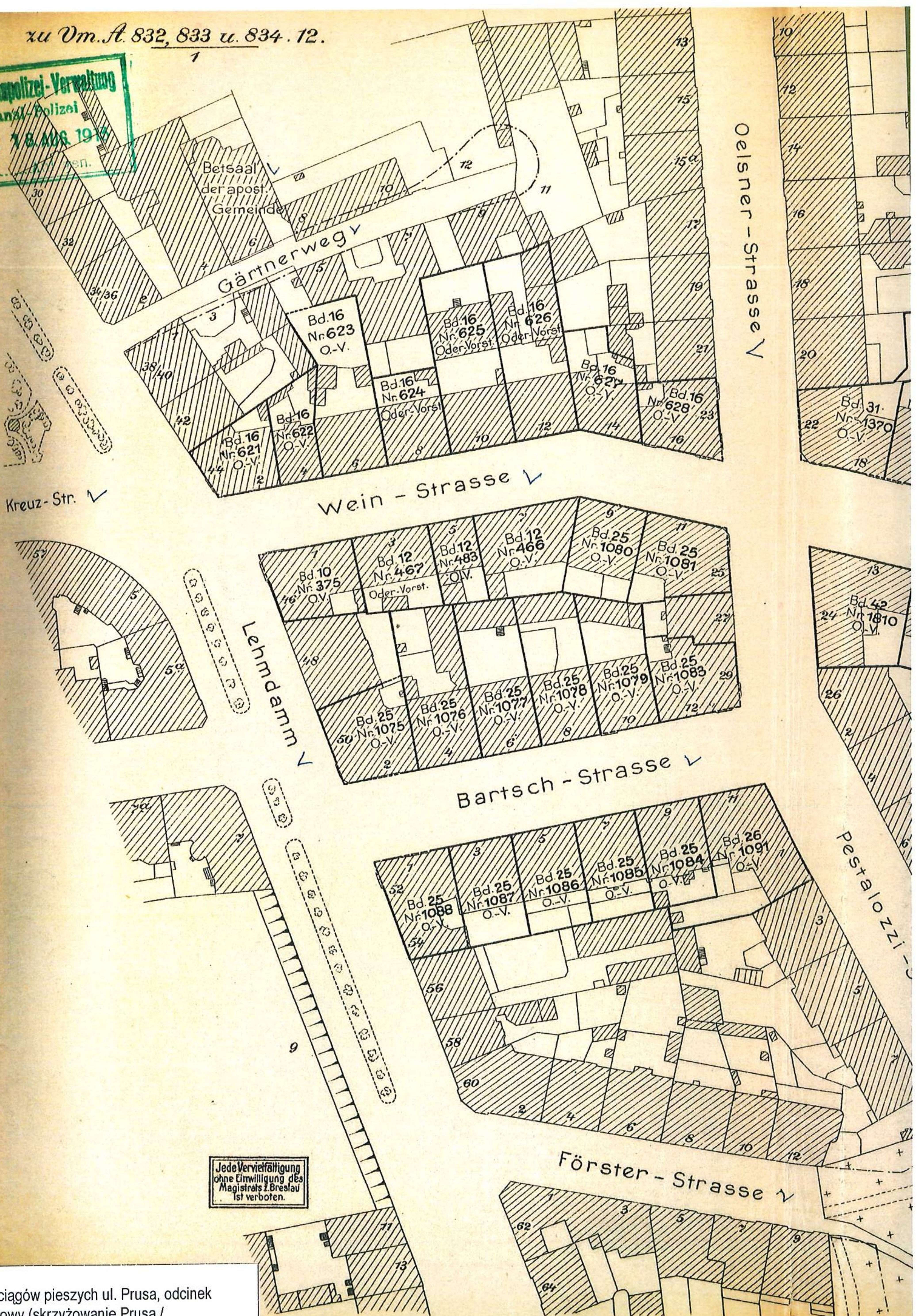
Zu Vm.A. 2337¹/₁₂.

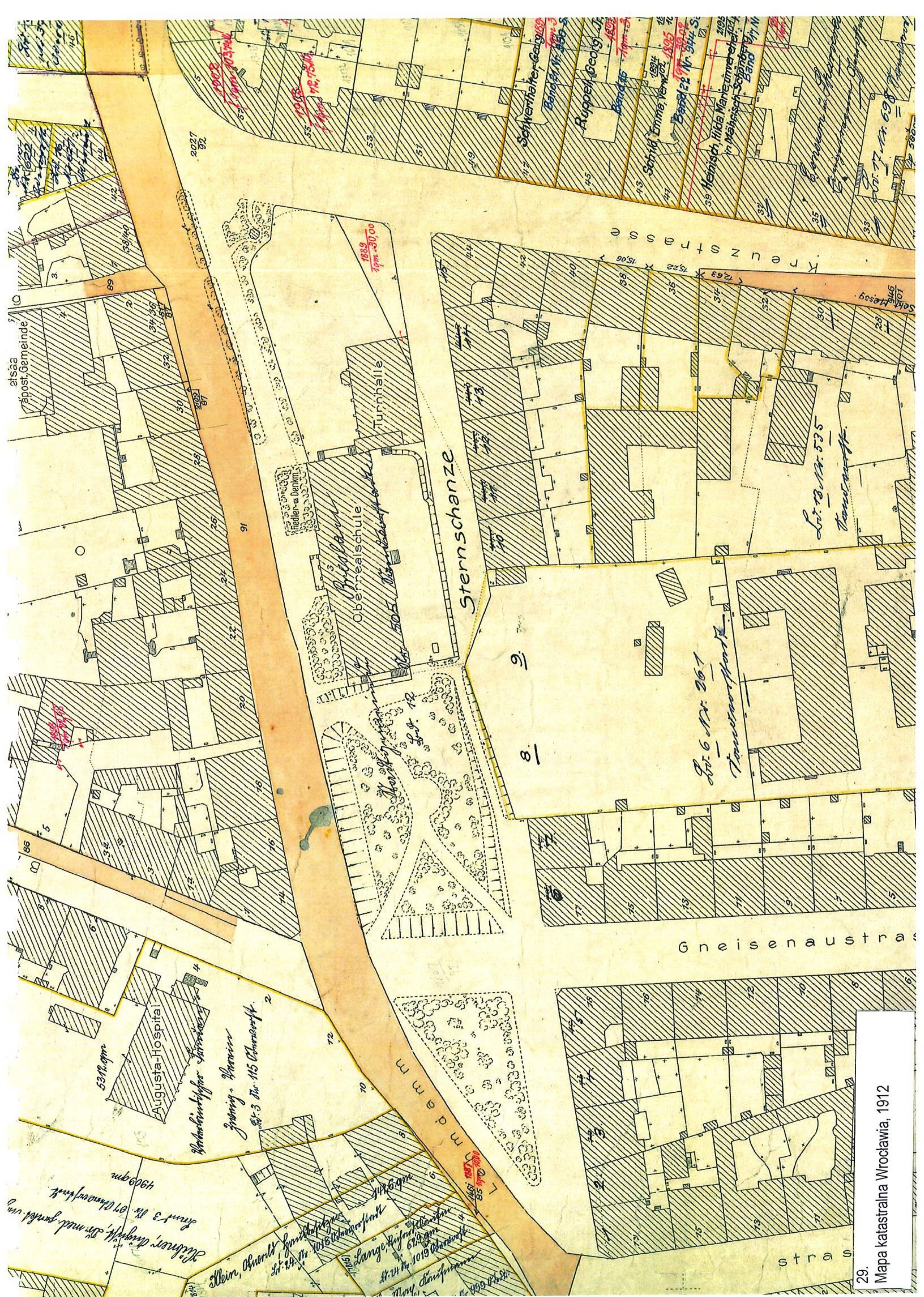

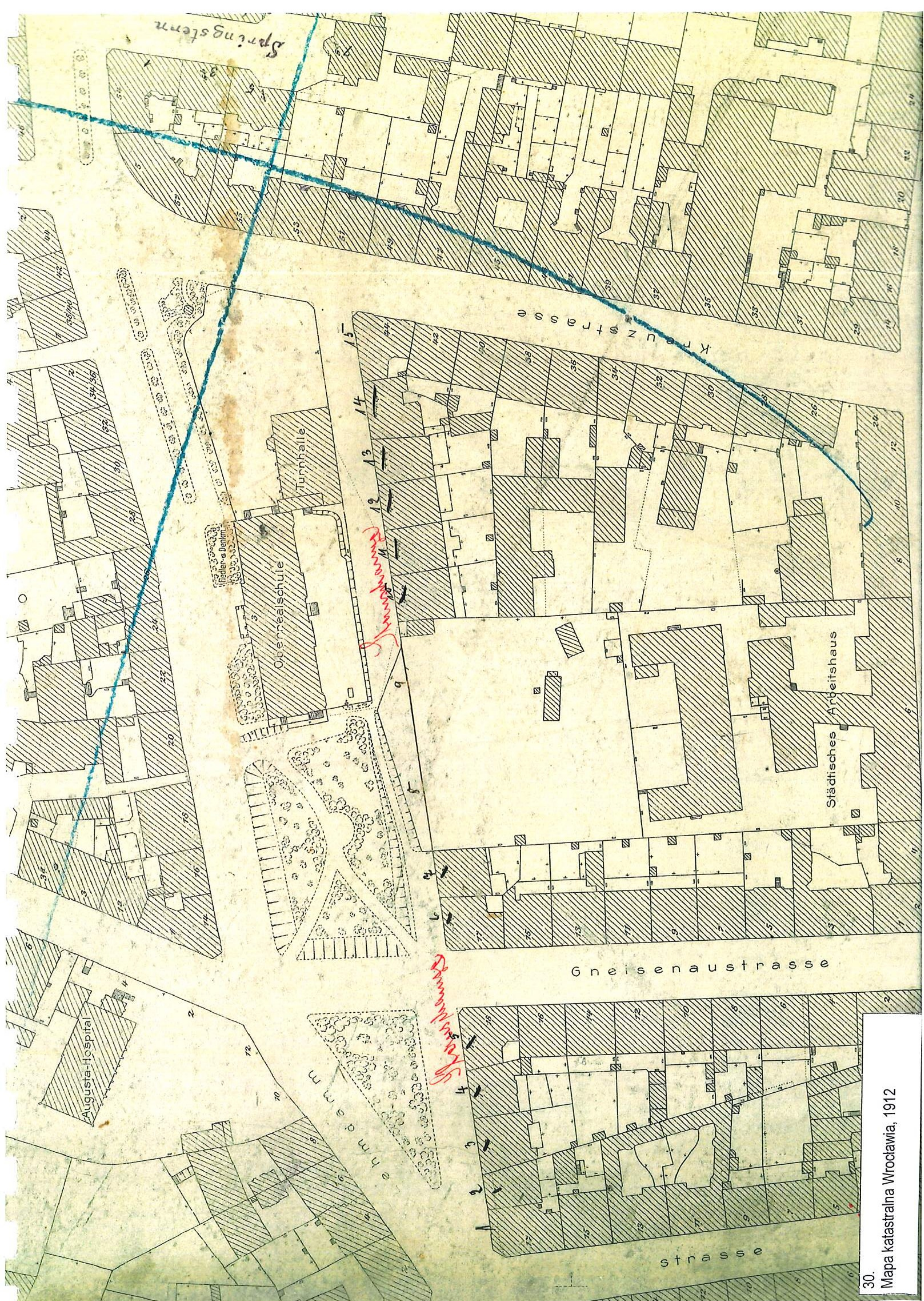
Jede Vervielfältigung
 ohne Einwilligung des
 Magistrats z. Breslau
 ist verboten.

27.
 Plan ciągów pieszych ul. Prusa, odcinek
 wschodni (skrzyżowanie Prusa /
 Poniatowskiego), 1912

Stadt. Bau-Verwaltung
Kanal-Polizei
geg.: 1.8.1913

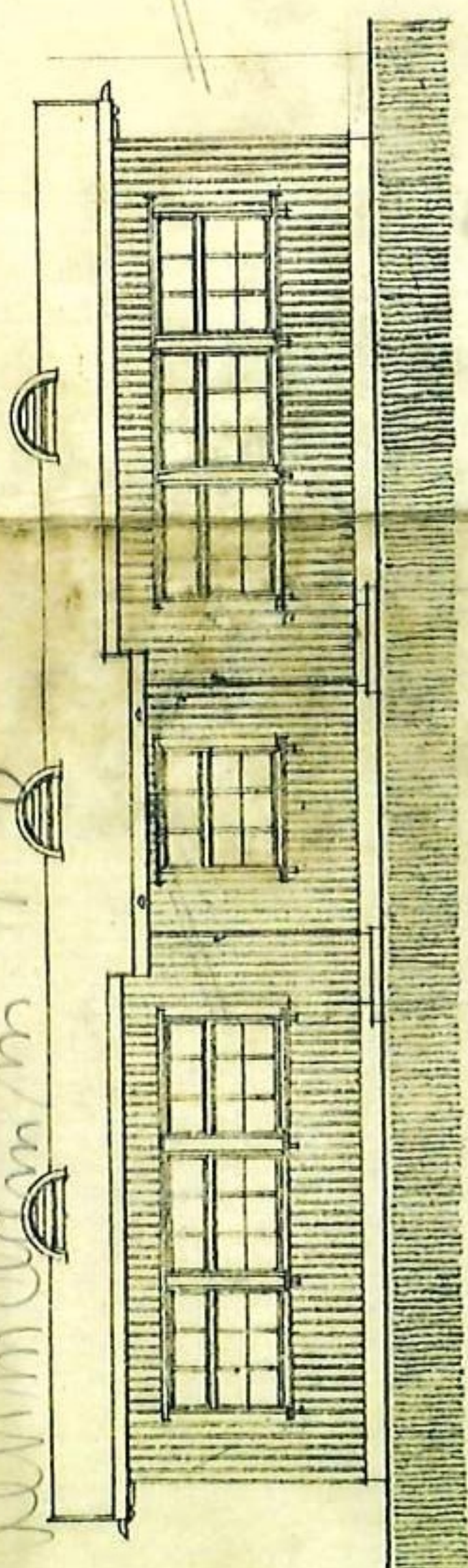

Schulbaracke für die Oberrealschule,

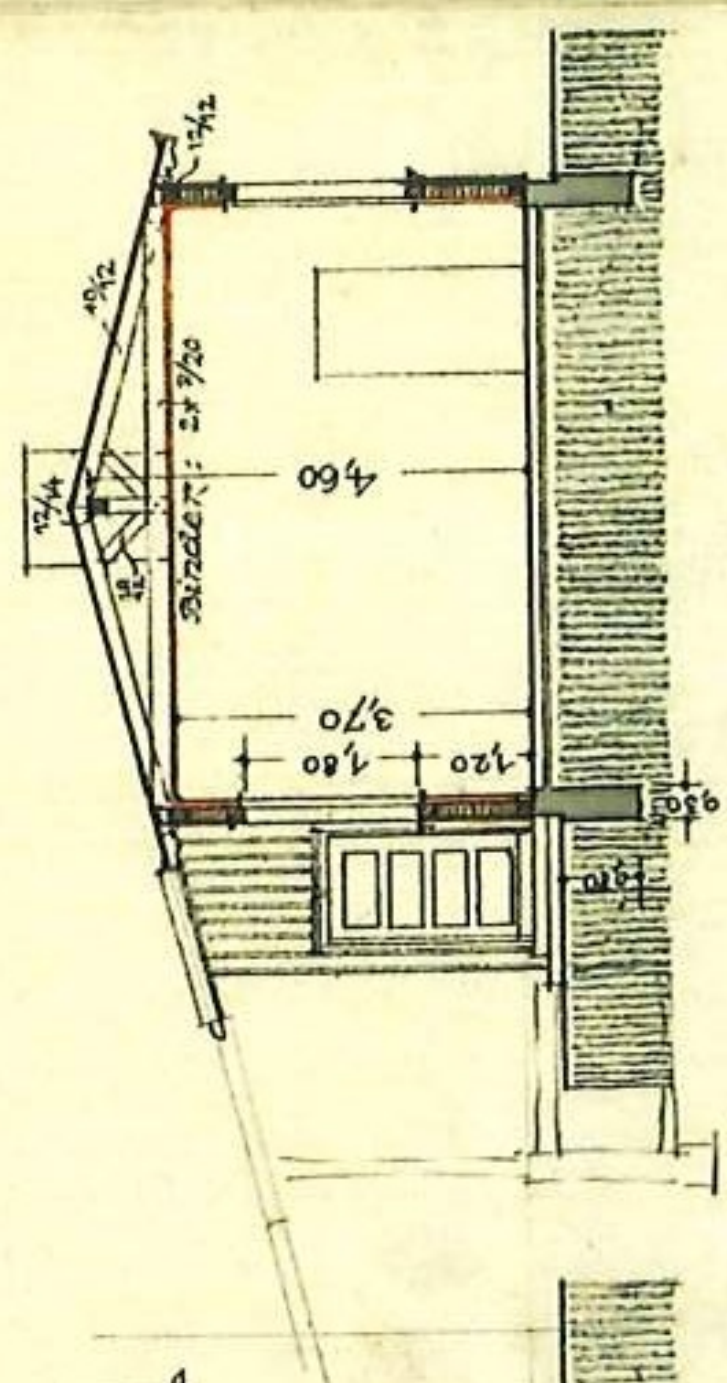
Lehndamm 1-3.

61.869.19

Lehndamm 1-3

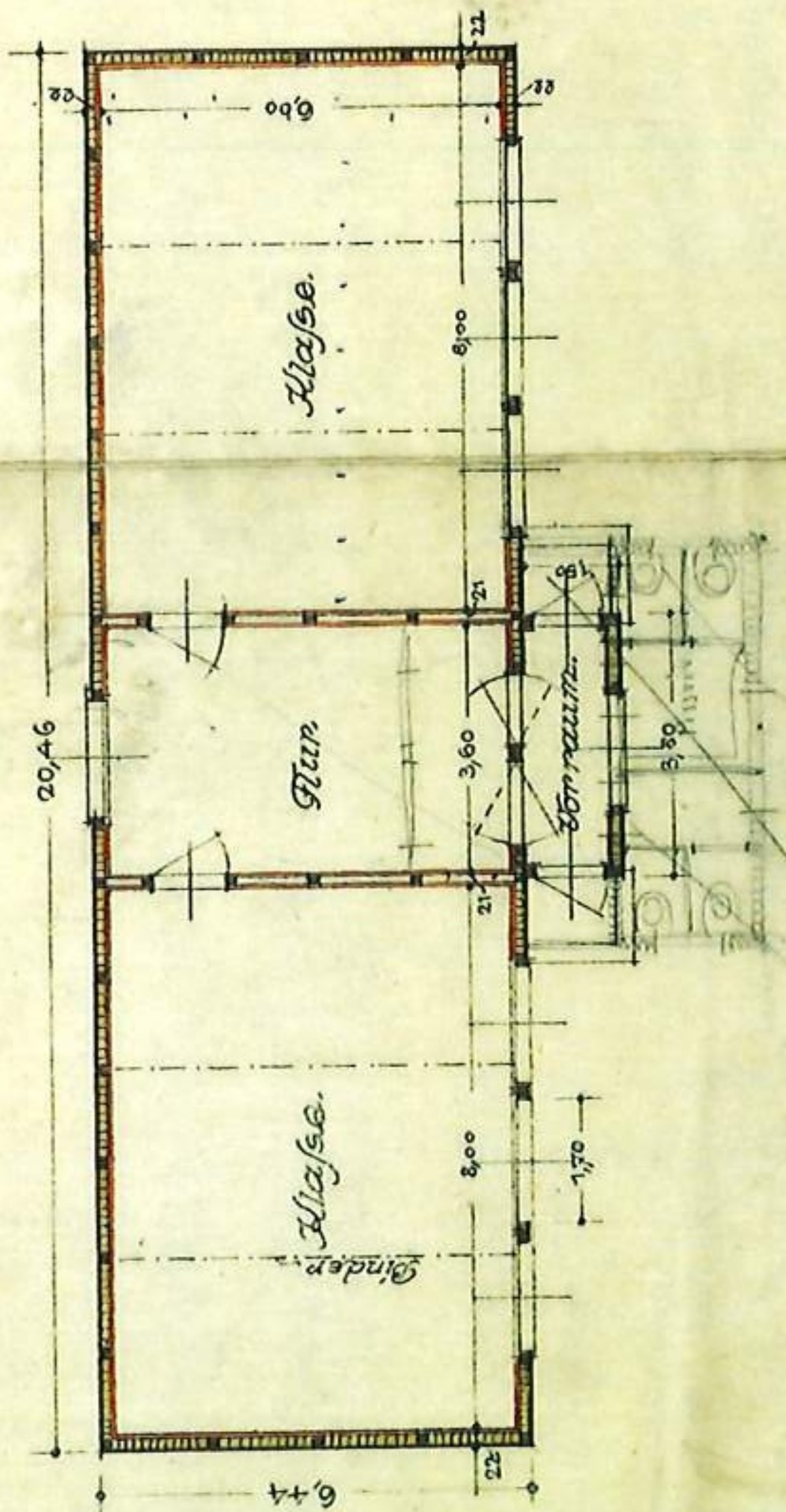
Ansicht.

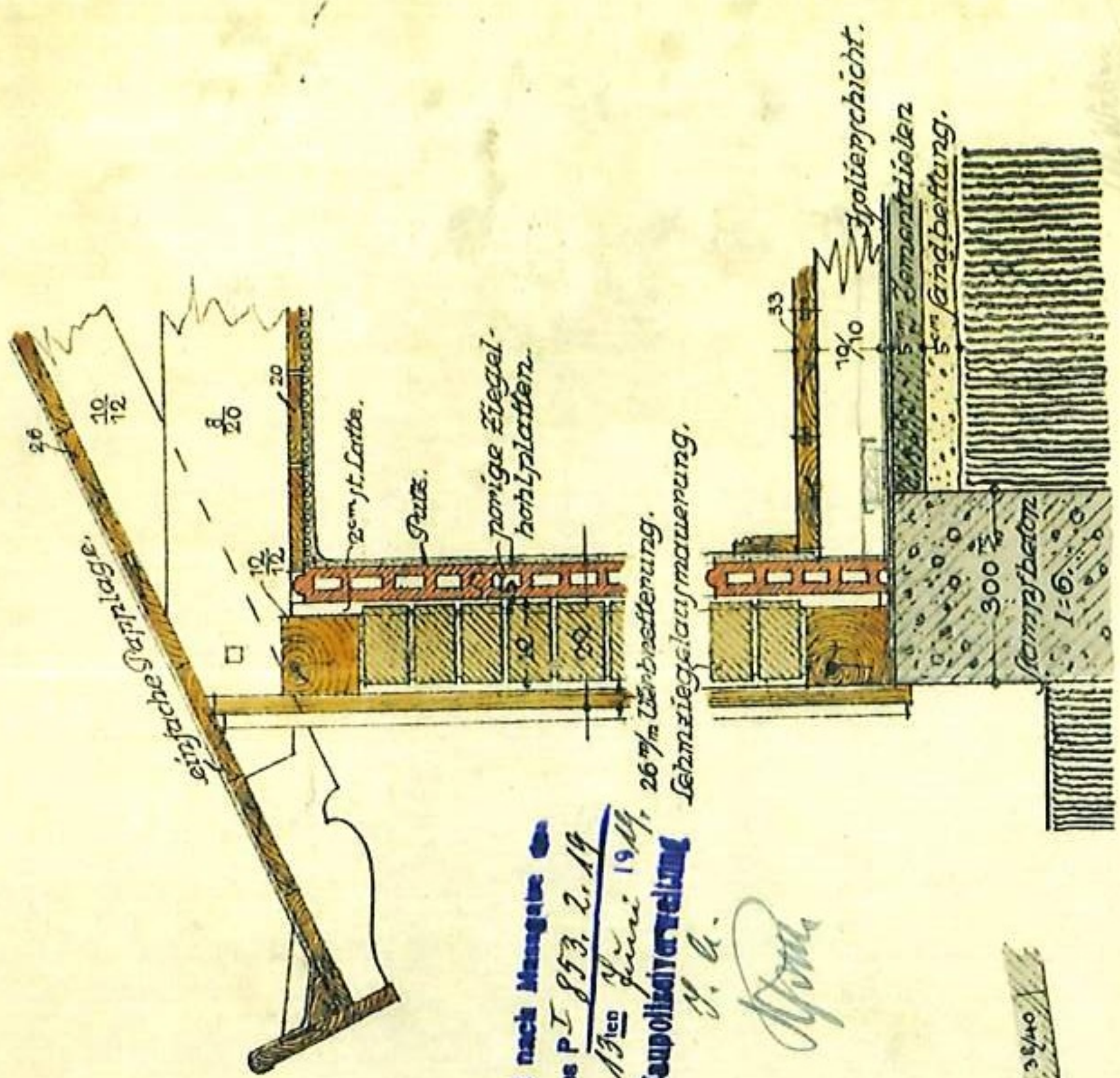
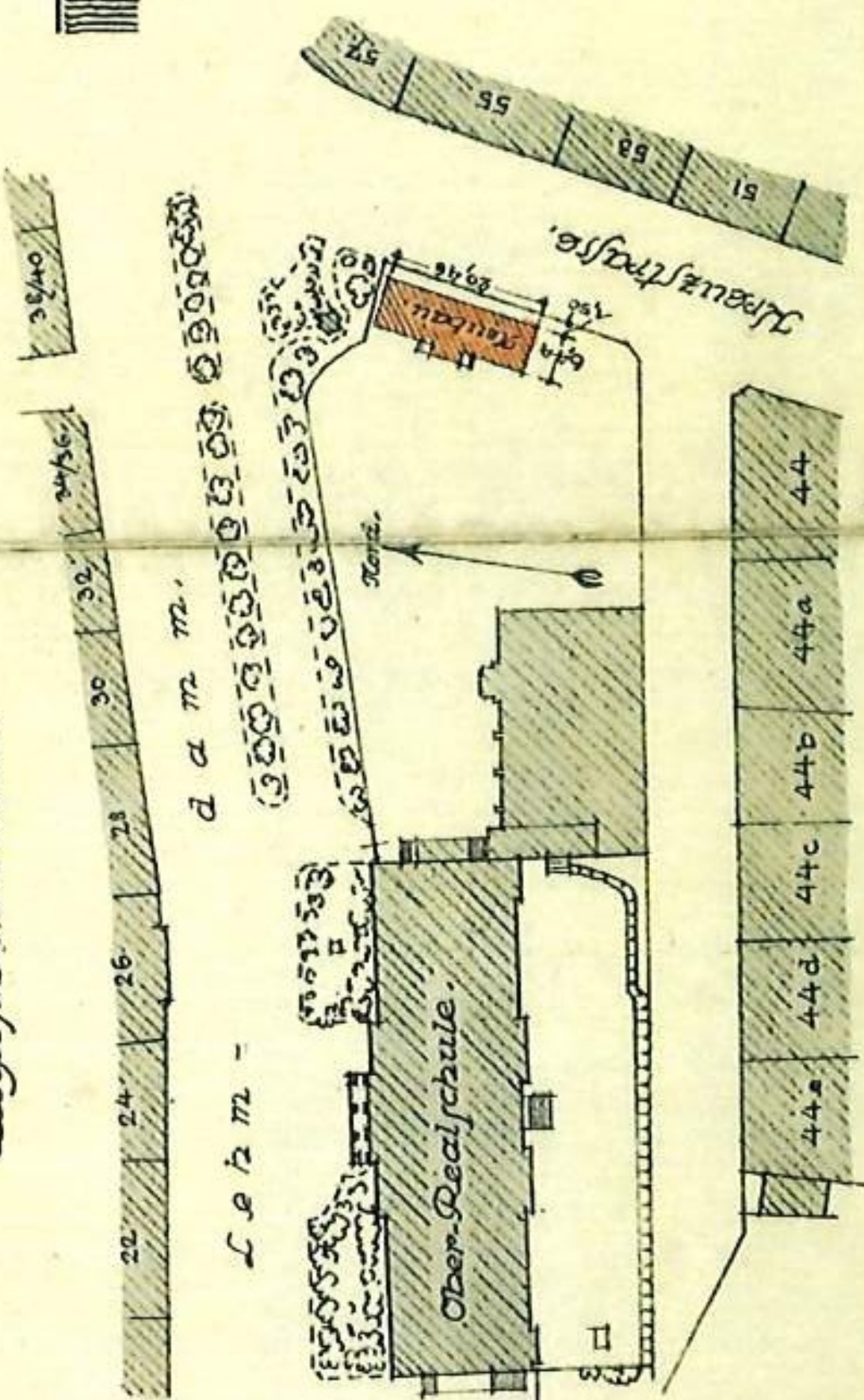
Querschnitt.

Maßstab 1:100.

Grundriß.

Lageplan 1:1000.

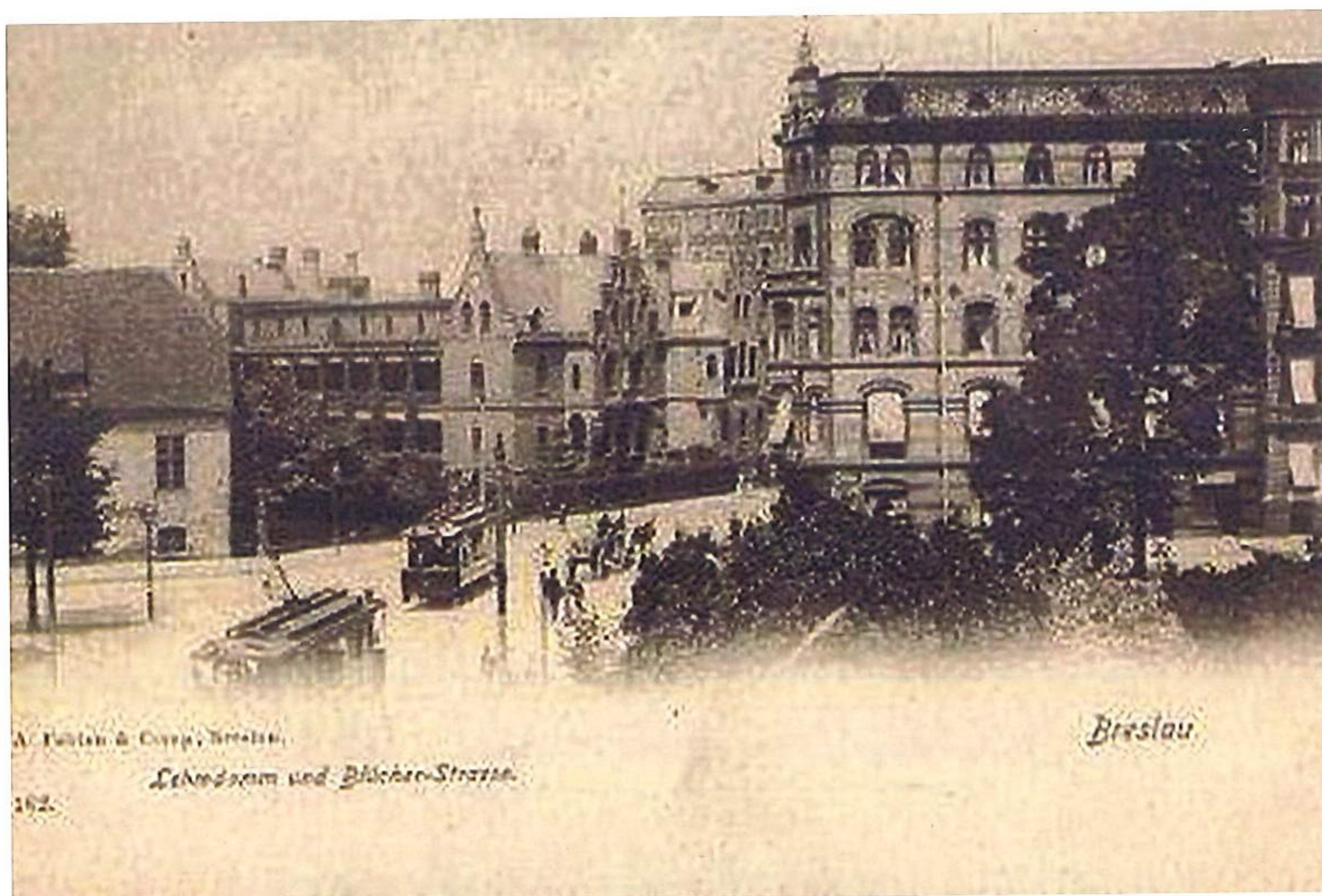
Querschnitt-Einzelheit 1:10.

vermietet nach Mangate
Bauschein P.I. 853. 2. 19
Breslau, d. 13ten Juni: 1919
Stadt. Baupolizeiverwaltung
H. A.

Schulbaracke der Oberrealschule.
Zum Baugesuch vom Juni 1919.
Städtische Hochbauverwaltung.
Breslau, den 4. Juni 1919. Baaurat H. O.
Mummt
Stadtbaurath.
Stadtbaupolizeiverwaltung.

P.I. 853. 2. 19

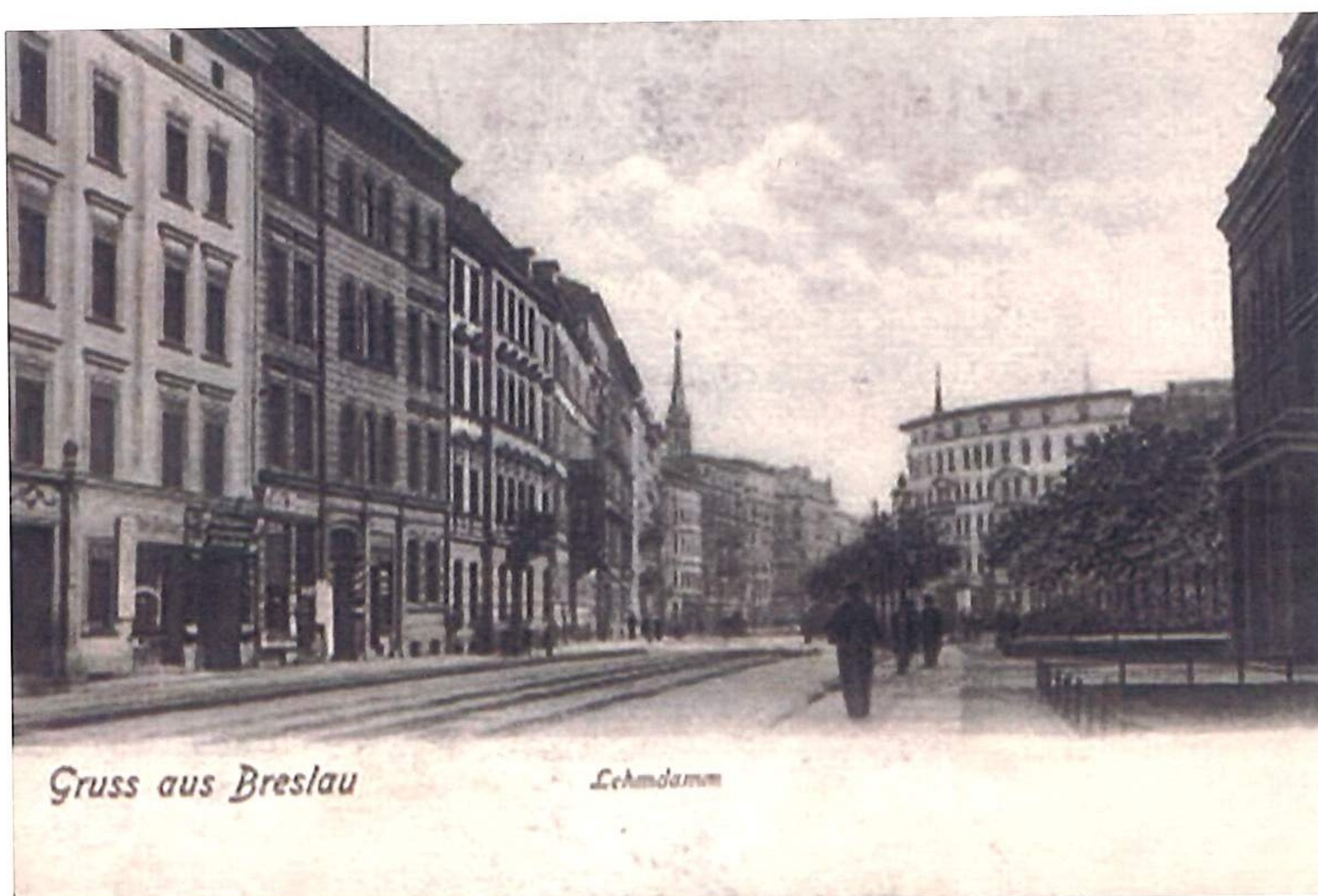
33.
Kartka pocztowa, skrzyżowanie Prusa i
Poniatowskiego, widok na szpital, 1900

34.
Kartka pocztowa, widok na Prusa i skwer Na
Szańcach od strony skrzyżowania z
Świętokrzyską, 1905

35.
Kartka pocztowa, widok na Prusa i skwer Na
Szańcach od strony skrzyżowania z
Świątokrzyską, 1900

36.
Kartka pocztowa, widok na Prusa i skwer Na
Szańcach od strony skrzyżowania z
Poniatowskiego, 1910

37.
Kartka pocztowa, widok na Prusa, szkołę i
halę sportową od strony skrzyżowania z
Świętokrzyską, 1910

38.
Kartka pocztowa, widok na szkołę na Prusa od
strony skrzyżowania z Świętokrzyską, 1910

39.
Kartka pocztowa, widok na szkołę na Prusa od
strony skrzyżowania z Poniatowskiego, 1905

40.
Kartka pocztowa, widok na szkołę na Prusa od
strony skrzyżowania z Poniatowskiego, 1910